

LUNDS
UNIVERSITET
Socialhögskolan

”Vilken inre styrka du har, du är verkligen en överlevare”

**-En kvalitativ studie om vilken roll stigmatisering har för socialt
arbete med personer som säljer sex mot ersättning och/eller är
utsatta för människohandel för sexuella ändamål**

Hanna Nilsson & Maja Berlin Eklund

Kandidatuppsats SOPA 63

HT 2018

Handledare: Gabriella Scaramuzzino

Abstract

Authors: Hanna Nilsson & Maja Berlin Eklund

Title: "What inner strength you have, you are a true survivor"

- A qualitative studie on the role of stigma in social work with people that sell sex and/or are exploited to sex trafficking

Supervisor: Gabriella Scaramuzzino

Assessor: Jan Magnusson

This study aims to examine social work with people that have experience from selling sex and/or sex trafficking, to show the impact of stigma in social work. The analysis is qualitative and based on semi-structured interviews with six people with experience from social work with this group. Our result showed that social work interventions can be found in three levels: community level, group level and individual level. The social work in this study tends to focus on the individual level, but we argue that it's necessary to combine the three levels to achieve the best results. Another conclusion is that social work with this group is affected by stigma, therefore it is important to be inclusive. In this study we found that empowerment is a tool to work with stigma. It is important to work with stigma on every level, not to contribute to false stereotypes and to be aware of the language when meeting clients. To be able to focus on the individuals needs, we found that it was necessary to combine exit-strategies with harm-reduction. By doing this and at the same time include all levels in social work, it is possible to get in contact with people with experience from selling sex and offer interventions on their terms.

Keywords: *sex trafficking, selling sex, stigma, empowerment, social work.*

Förord

Den här kandidatuppsatsen har gett oss möjlighet att undersöka ett område som vi finner mycket intressant och viktigt. Att få insyn i hur våra intervjupersoner arbetar med dessa frågor har gett oss inspiration och gjort oss förväntansfulla inför vad framtiden har att erbjuda för oss som framtida socionomer. Stort tack till alla som har velat delge sina arbetslivserfarenheter, utan er hade denna uppsats inte varit möjlig. Vi vill även tacka vår handledare Gabriella Scaramuzzino för rådgivning i uppsatsskrivandet och för din uppmuntran genom processens gång. Avslutningsvis vill vi tacka varandra för att vi har stöttat och uppmuntrat varandra i detta och haft kul under tiden.

Lund, 9 januari 2019

Maja Berlin Eklund och Hanna Nilsson

1 Innehållsförteckning

2	Inledning	5
2.1	<i>Problemformulering</i>	5
2.2	<i>Syfte</i>	7
2.3	<i>Frågeställningar</i>	7
2.4	<i>Begrepp</i>	7
3	Tidigare forskning	9
3.1	<i>Sex mot ersättning och människohandel för sexuella ändamål</i>	9
3.2	<i>Sex mot ersättning, människohandel för sexuella ändamål och stigma</i>	10
3.3	<i>Socialt arbete med personer som säljer sex mot ersättning och/eller är utsatta för människohandel</i>	11
3.4	<i>Kunskapslucka</i>	13
4	Metod	14
4.1	<i>Metodologiska överväganden</i>	14
4.2	<i>Urval</i>	15
4.3	<i>Metodens tillförlitlighet</i>	18
4.4	<i>Bearbetning och analys</i>	19
4.5	<i>Etiska överväganden</i>	20
5	Teoretiska begrepp	22
5.1	<i>Stigmatisering</i>	22
5.2	<i>Empowerment</i>	23
5.3	<i>Exit och skadereducerande arbete</i>	24
5.4	<i>Inkludering och exkludering</i>	25
6	Analys och resultat	26
6.1	<i>Målgruppen</i>	26
6.1.1	<i>”Det är en minoritet som vi når ut till”</i>	26
6.1.2	<i>”Det är enormt tabubelagt, man har oftast aldrig pratat med någon om detta”</i>	27
6.1.3	<i>”Utmaningen för alla verksamheter är att vara inkluderande på riktigt”</i>	29
6.2	<i>Socialt arbete med personer som säljer sex mot ersättning och/eller är utsatta för människohandel för sexuella ändamål</i>	31
6.2.1	<i>”Låt varje person vara expert på sitt liv”</i>	31
6.2.2	<i>Socialt arbete på individnivå</i>	34
6.2.3	<i>Vilken relation ska yrkesutövare inom socialt arbete ha till sina klienter?</i>	35
6.2.4	<i>Socialt arbete på gruppnivå</i>	37
6.2.5	<i>Socialt arbete på samhällsnivå</i>	39
6.3	<i>Skadereducerande arbete eller exit-strategier?</i>	41
7	Avslutande diskussion	45
8	Referenslista	47
	Bilaga 1	53
	Bilaga 2	55
	Bilaga 3	56

2 Inledning

2.1 Problemformulering

Denna uppsats handlar om socialt arbete som är inriktat på sex mot ersättning och/eller människohandel för sexuella ändamål. Personer med erfarenhet av att sälja sex mot ersättning och/eller har utsatts för människohandel för sexuella ändamål är en mycket utsatt grupp som ofta upplever stigmatisering av samhället (Pheterson 1993). Sex mot ersättning är ett socialt problem och finns på olika arenor överallt i Sverige, trots den befintliga lagstiftningen som förbjuder sexköp (6 kap.11 § Brb). Det är däremot inte olagligt att sälja sexuella tjänster (Socialdepartementet 2018:8). Det förekommer på gatan och internet men även på olika hotell, krogar, sexklubbar och massagesalonger (Socialstyrelsen 2015:21). Sex mot ersättning innebär mycket mer än ersättning i form av pengar. Det kan handla om allt ifrån pengar, kläder, sovplats eller droger. Sex mot ersättning innebär därmed att en person får eller utlovas någon form av ersättning i utbyte mot sexuella handlingar (Socialstyrelsen 2015:10).

Människohandel för sexuella ändamål är också en del av det sociala problemet eftersom att personer som har sex mot ersättning kan vara utsatta för detta (Socialstyrelsen 2015:11). Personer gör sig skyldiga till människohandel om de genom ett otillbörligt medel (exempelvis genom vilseledande eller utnyttjande av någon annans utsatta position), genom rekrytering, transporter, överföring, inhysning eller genom att ta emot en annan person har som syfte att hen ska exploateras för bland annat sexuella ändamål (4 kap 1a§ Brb).

Prostitutionsgrupper har funnits i Sverige sedan 1980-talet och har erbjudit de som säljer sex mot ersättning stöd, rådgivning och behandling (Laanemets 2007:28-29). Det yttersta ansvaret ligger på Socialtjänsten, det vill säga kommunen, att hjälpa personer som är utsatta för människohandel för sexuella ändamål eller säljer sex mot ersättning. I de tre största städerna i Sverige - Stockholm, Göteborg och Malmö, finns det kommunala mottagningar som ger stöd till personer som säljer sex mot ersättning samt till personer som köper, konsumerar eller byter sexuella tjänster. Personer som säljer sex mot ersättning kan även få stöd och hjälp från civilsamhället (Socialdepartementet 2018:15). Detta gör det relevant att undersöka både kommunala verksamheter och ideella organisationer.

Hedin och Månsson (2003:224) belyser hur processen att sluta med sex mot ersättning kan se ut och hur socialarbetare kan vara ett stöd i detta. Artikeln lyfter vikten av att stärka sitt sociala nätverk för att kunna sluta med sex mot ersättning (Hedin och Månsson 2003:230-231). Det kan finnas många svårigheter kopplat till relationen med sig själv som inte sällan präglas av skam och skuld. Att bygga nya relationer kan vara problematiskt, det inte är ovanligt med tvivel och förutfattade meningar om andra människor (ibid). Något som kunde hjälpa personerna i studien var att reparera och bygga nya relationer och hitta ett nytt sammanhang var psykoterapi (ibid). Socialarbetare kunde även stödja genom att ändra tidigare copingstrategier och arbeta med relationer och nätverk (Hedin och Månsson 2003:232).

Ayuste et al. (2016:209-210) lyfter exempel på interventioner som socialarbetare i Spanien använder för att stödja personer som säljer sex. Socialarbetarnas arbete skedde på tre nivåer - på individnivå, gruppnivå och samhällsnivå. Det individbaserade arbetet fokuserade på att stärka personernas självkänsla och självbild, samt på att stärka tilltron till deras förmåga och kompetens. Att motverka de negativa effekterna av stigmatisering som det innebär att sälja sex var även ett återkommande element i socialarbetarnas arbete (ibid). Gruppinterventionerna kunde bestå av fritidsaktiviteter som syftar till att deltagarna ska lära känna varandra och skapa relationer samt stärka deras självkänsla och självständighet (Ayuste et al. 2016:211). Det erbjuds även olika kurser med fokus på exempelvis arbetsmarknaden och jobsökande samt sexuell hälsa och förebyggande av könssjukdomar. Samhällsinterventionen handlar om skapa social medvetenhet och/eller politisk engagemang inom sex mot ersättning. Syftet är att förändra den sociala uppfattningen om sex mot ersättning och att förbättra deras levnadsvillkor (ibid).

Socialt arbete kan bli stigmatiserande om man bemöter någon utifrån personens utsatthet och sociala problematik och därmed kategoriserar personen utifrån fördomar om den sociala problematiken (Goffman 2011:13). Det finns således en komplex svårighet att förhålla sig till stigmatisering (se sida 21 för begreppsförklaring) i socialt arbete för att inte bidra till mer stigma till en redan stigmatiserad grupp som personer som säljer sex mot ersättning och/eller utsatta för människohandel för sexuella ändamål är. Därför är det intressant och relevant att studera socialt arbete med denna målgrupp och diskutera detta utifrån stigmatisering, vilket knyter an till vårt syfte och våra frågeställningar som vi presenterar nedan.

2.2 Syfte

Syftet med studien är att undersöka yrkesutövares erfarenheter av socialt arbete med personer som säljer sex mot ersättning och/eller har utsatts för människohandel för sexuella ändamål, för att skapa förståelse för vilken roll stigmatisering har för socialt arbete.

2.3 Frågeställningar

- Hur kan yrkesutövare inom socialt arbete stödja personer som säljer sex mot ersättning och/eller har utsatts för människohandel för sexuella ändamål?
- Hur kan yrkesutövare förhålla sig till stigmatisering i socialt arbete med personer som säljer sex mot ersättning och/eller har utsatts för människohandel för sexuella ändamål?
- Vad finns det för möjligheter och svårigheter kopplat till stigmatisering för yrkesutövare inom socialt arbete med personer som säljer sex mot ersättning och/eller har utsatts för människohandel för sexuella ändamål?

2.4 Begrepp

Begrepp som används för att beskriva sex mot ersättning är ideologiskt bundna (Scaramuzzino 2014:17). Det är viktigt att ifrågasätta och vara medveten om att alla begrepp är känsliga och kan ge felaktiga associationer. Vid insamling av empirin har det blivit tydligt att det finns olika åsikter kring begreppsanvändning och att det är något som är viktigt att fundera kring inför mötet med personer som har erfarenhet av att sälja sex mot ersättning och/eller personer som har utsatts för människohandel för sexuella ändamål. Begreppen sex mot ersättning och människohandel för sexuella ändamål går ofta in i varandra och det ena utesluter inte det andra.

Denna studie kommer att ta avstånd från begrepp som prostitution och prostituerad eftersom de kan väcka stereotypa föreställningar (Socialstyrelsen 2015:10). Begreppet prostitution är kopplat till schablonbilder av kvinnan som säljer sex på gatan till manliga köpare (Abelsson & Hulusjö 2008:7). Detta skapar en begränsad bild av verkligheten eftersom att sex mot ersättning är komplext och mångdimensionellt. Sex mot ersättning är inte begränsat till ett visst kön eller till en särskild sexualitet och förekommer inte enbart på gatan. En annan aspekt är att prostituerad är ett stigmatiserande begrepp som antyder att sälja sex mot ersättning har sin grund i personernas inre egenskaper (ibid). Weitzer (2018:721) hävdar att nedsättande termer av personer som säljer sex ska undvikas. Nedsättande begrepp reproducerar stigma och bidrar till ojämlika maktrelationer (ibid).

Begreppen sexarbete och sexarbetare lyfter olika former av sexuellt betingade arbeten, som gatuprostitution, porrstjärnor eller eskorttjänster (Larsdotter, Jonsson & Gäredal 2015:26). Springer (2018:1519) menar att ordet sexarbete har använt som ett sätt att omdefiniera sex mot ersättning från att förknippas med stereotypa bilder av säljaren till en inkomstkälla eller anställning för kvinnor och män. Scaramuzzino (2016:68-69) lyfter att användningen av begreppet sexarbetare av socialarbetare har fått negativa reaktioner av personer som säljer sex mot ersättning.

Vi har valt att använda oss av begreppet sex mot ersättning, personer med erfarenhet av att sälja sex mot ersättning och personer som säljer sex mot ersättning. Detta öppnar upp för att sex inte enbart behöver ersättas med pengar utan även av andra former av ersättning. Sex mot ersättning är det ord som vi uppfattar som mest neutralt. Det finns dock kritik mot begreppet, intervjuperson 5 menar att begreppet sex mot ersättning kan uppfattas som att det tenderar att gå mot begreppet sexarbetare. Intervjuperson 5 upplever vidare att begreppet belyser enskilda händelser och individer istället för ett socialt problem och därmed förminskar problematiken. Intervjuperson 4 menar att begreppet sex mot ersättning är missvisande, eftersom att sex är något som man vill. Trots denna kritik anser vi att sex mot ersättning är det bästa begreppet som vi känner till, men vi vill inte förringa det sociala problemet eller blunda för att det sker under ojämlika maktförhållanden.

Vi använder begreppet människohandel för sexuella ändamål eller personer som är eller har blivit utsatta för människohandel för sexuella ändamål. Intervjuperson 5 problematiserar begreppet offer och menar att det blir nedlåtande och passiviserande att använda benämningen offer. Att beskriva att någon befinner sig i utsatthet hävdar intervjuperson 5 ger en mer rättvis bild, eftersom att en person inte bara är sin utsatthet.

3 Tidigare forskning

I detta avsnitt inleder vi med att skapa en övergripande bild över tidigare forskning om sex mot ersättning och människohandel för sexuella ändamål. Fortsättningsvis belyser vi tidigare forskning om sex mot ersättning och människohandel för sexuella ändamål kopplat till stigmatisering. För att ge en översikt av studier som har gjorts om socialt arbete med målgruppen beskrivs detta i avsnittet därpå. Avslutningsvis förklarar vi på vilket sätt vår studie fyller ett tomrum inom forskning om socialt arbete.

3.1 Sex mot ersättning och människohandel för sexuella ändamål

Sex mot ersättning är ett ämne som ger upphov till många diskussioner och debatter. Lagstiftningen kring köpare och säljare av sexuella tjänster är mycket omdebatterad, det finns en mängd studier och rapporter om legalisering, kriminalisering och andra sätt att juridiskt förhålla sig till sex mot ersättning (Bruckert & Hannem 2013; Krüsi et al 2014; Hayes-Smith & Shekarhar 2010; Johansson & Koch 2017).

Som vi tidigare har nämnt är köp av sexuella tjänster olagligt i Sverige (6 kap 11§ Brb). Frågan om hur sex mot ersättning ska hanteras juridiskt finns det olika uppfattningar om. Det är vissa som kritiserar kriminalisering av sexköparen och menar att det medför större risker för personer som säljer sex mot ersättning eftersom mötet med sexköparna måste ske på platser som är undangömda från polisen (Krüsi et al 2014). De senaste åren har flera länder visat stöd för en kriminalisering av köp av sexuella tjänster, både inom och utanför Europa (Johansson & Koch 2017:15). Vidare har Europarådet i en resolution lyft fram Sveriges kriminalisering av köp av sexuell tjänst som ett gott redskap för att motarbeta människohandel, där EU:s medlemsstater ombeds överväga en kriminalisering (ibid).

Synen på sex mot ersättning är även aktuell i en mängd artiklar, både utifrån synen som samhällsinvånare, yrkesutövare inom socialt arbete och personer som säljer sex har, samt utifrån feministiska och ideologiska synsätt (Svati 2004; Ayele 2016; Kissil & Davey 2010). Huvudsakligen kan den feministiska debatten delas in i två olika läger: synen på personer som säljer sex mot ersättning som utsatta respektive entreprenörer (Kissil & Davey 2010:6). Debatten handlar i korthet om synen på huruvida personer med erfarenhet av att sälja sex mot ersättning ska betraktas som offer för det patriarkala förtrycket, eller som personer som säljer sex mot ersättning utifrån det fria valet (ibid).

3.2 Sex mot ersättning, människohandel för sexuella ändamål och stigma

Utifrån internationell forskning är det väl belyst att personer som säljer sex mot ersättning är stigmatiserade. Weitzer (2018) framhäver att det finns en brist på forskning som fokuserar på hur man kan minska stigmat mot sex mot ersättning. Sanders (2018) har gjort en respons på Weitzers artikel och håller med om stigma inte är något konstant utan att det går att förändra. Däremot menar Sanders (2018) att det går att problematisera Weitzers exempel på lösningar eftersom det är inte så enkelt som Weitzer beskriver. Sanders (2018) visar på komplexiteten av fenomenet och menar bland annat att det finns olika dimensioner av stigmatisering och att det inte går att förbise att andra ojämlikheter som exempelvis homofobi och rasism påverkar stigmatiseringen (ibid).

Nationellt finns det en brist på studier som berör stigma och sex mot ersättning, varav vi efter våra sökning endast hittade Hedin och Månsson (1999) artikel som delvis lyfter detta. Hedin och Månsson (1999) belyser att personer som har sålt sex mot ersättning har upplevt diskriminering och förakt från exempelvis arbetsgivare, grannar och olika tjänstemän. Detta i sin tur har påverkat dessa individers självkänsla och motivation för att kämpa för ett bättre liv. Det är vanligt att personer som säljer sex mot ersättning väljer att inte berätta om dessa erfarenheter för sin omgivning (Hedin & Månsson 1998:213-214).

Stigma diskuteras även i forskning om människohandel för sexuella ändamål (Brunovskis & Surtees 2012). Det finns svårigheter med familjeåterförening efter personer har varit utsatta för människohandel för sexuella ändamål. För att undvika stigmatisering undviker denna målgrupp att berätta om sina erfarenheter för sin omgivning. Personer som varit utsatta för detta kan uppleva stress, ångest och traumasymtom vilket kan bli en belastning för familjerna. Vid insatser är det därför viktigt att ta hänsyn till familjesituationen (Brunovskis & Surtees 2012:454). Exempel på hjälpåtgärder kan vara att ge råd och hjälp att kunna prata med sina familjer och eventuellt söka familjestöd. Det är dock viktigt att ta hänsyn till att öppenhet inför sin omgivning inte alltid är det bästa för alla (Brunovskis & Surtees 2012:468).

En viktig aspekt att belysa i diskussionen om stigmatisering är att även om många väljer att inte berätta om sina erfarenheter, finns det personer med erfarenheter av att sälja sex mot ersättning samt personer som varit utsatta för människohandel för sexuella ändamål som öppet pratar om detta i exempelvis sociala medier. Bland annat skapades nätverket #intedinhora i samband med #metoo där 141 personer med erfarenhet av sex mot ersättning berättade om sina upplevelser

av att sälja sex mot ersättning, samt ställde krav på samhället (#inte din hora 2018). Dessa politiska krav rörde förebyggande och kompetenshöjande insatser, spetsverksamheter och skärpt straffskala för köp av sexuell tjänst och köp av sexuell handling av barn (ibid).

3.3 Socialt arbete med personer som säljer sex mot ersättning och/eller är utsatta för människohandel

Internationellt finns det en del forskning som berör socialt arbete med personer som säljer sex mot ersättning och/eller har utsatts för människohandel för sexuella ändamål. Däremot är den forskningen som finns fokuserad på kvinnor som säljer sex. Praimkumara och Goh (2016) menar att en viktig del i arbetet är att respektera klienternas förmågor och värden som individer för att skapa en trygg miljö där de känner sig accepterade. Insatserna ska vara icke-dömande för att möta individernas behov (ibid). Abel och Wahab (2017) tar också upp vikten av att socialarbetare anpassar sitt arbete utifrån sina klienter. Vid arbetet med ungdomar som säljer sex mot ersättning är det viktigt att prioritera relationsbyggande före organisatoriska riktlinjer, eftersom det kan resultera i brist på förtroende och hinder för relationsskapande. Socialarbetare behöver lyssna och arbeta utifrån ungdomarnas uppfattningar och förmågor (ibid).

Sambandet mellan sex mot ersättning och invandring genererar nya utmaningar för socialt arbete (Ayuste et al 2016:204). Ayuste et al (2016:204) menar att socialt arbete i Spanien har anpassats efter den komplexa verkligheten (ibid). Arbetet på fältet handlade om att erbjuda grundläggande resurser i form av exempelvis sjukersättningskort, kondomer och information om kost och preventivmedel (Ayuste et al 2016:209-210). Det uppsökande arbetet beskrivs vara en viktig del i att bygga förtroende för att kunna fortsätta ge stöd (ibid).

Nationellt finns det begränsat med forskning som fokuserar på socialt arbete med personer som säljer sex mot ersättning och/eller har blivit utsatta för människohandel för sexuella ändamål. Därför har vi hämtat information från myndigheter för att belysa hur arbetet sker i Sverige. I Sverige arbetar Nationellt Metodstödsteam mot sex mot ersättning och människohandel (Jämställdhetsmyndigheten 2018). Enligt både socialtjänstlagen och Europakonventionen har man rätt till stöd och hjälp om man blivit utsatt för människohandel i Sverige. Regionkoordinatorerna är en viktig del av stödprocessen och vid ärenden gällande människohandel hjälper dem myndigheter med stöd utifrån sin spetskompetens. Det finns även ett återvändandeprogram som syftar till att skapa förutsättningar för att utsatta ska kunna sluta

sälja sex mot ersättning eller utsättas för någon annan form av människohandel, samt kunna återvända till hemlandet tryggt och säkert (ibid).

Regeringens handlingsplan mot prostitution och människohandel syfte är att förebygga och motverka sex mot ersättning och människohandel samt att skapa ett bättre skydd och stöd för personer som är utsatta för människohandel (Socialdepartementet 2018:4). En central del i att utveckla arbetet med människohandel handlar om att förbättra förmågan att upptäcka sex mot ersättning och människohandel (Socialdepartementet 2018:19-23). Det krävs ofta sammansatta insatser från socialtjänsten för att kunna ge stöd till personer som säljer sex mot ersättning eller som är utsatta för människohandel (Socialdepartementet 2018:25-27). Stärkt kunskap och kompetensutveckling är avgörande för ett långsiktigt förebyggande arbete och effektiva insatser (ibid).

Kuosmanen och Starke (2011) belyser ett relativt okänt forskningsområde. Studien visar att specialisering av olika myndigheter gör det svårt att identifiera och arbeta med exempelvis intellektuella funktionsvariationer. Personer med svåra problem tenderar att hamna mellan stolarna mellan myndigheter. Yrkesutövare som arbetar med personer med intellektuella funktionsvariationer kan ha svårigheter med att upptäcka om de säljer sex mot ersättning. De som arbetar med sex mot ersättning kan i sin tur ha brist på kunskap och metoder för att arbeta med personer med intellektuella funktionsvariationer. Studien visar vikten av samverkan i dessa situationer samt att samarbetet bör grundas utifrån klienternas behov och rätt till självbestämmande (ibid).

Scaramuzzino (2016:69-70) belyser att de personer som säljer sex mot ersättning upplever en brist på möten på internet med socialarbetare. Målgruppen tycker att socialarbetare i Sverige inte är tillräckligt synliga på internet, trots att det finns socialarbetare som är registrerade på prostitutionsforum och skickar privata meddelanden till personer som säljer sex (ibid). I mötet mellan socialarbetare och personer som säljer sex på internet finns det en brist på tillit. För att socialarbetare skulle kunna nå personer som säljer sex på internet behöver de bygga upp ett förtroende (Scaramuzzino 2016:70).

3.4 Kunskapslucka

Utifrån tidigare forskning om ämnet går det att identifiera en kunskapslucka kring socialt arbete med personer som har sex mot ersättning och/eller har utsatts för människohandel för sexuella ändamål. En stor del av den befintliga forskningen fokuserar på synen på sex mot ersättning eller på lagstiftningen och inte lika mycket på det praktiska arbetet som socialarbetare utför. Med tanke på att sex mot ersättning och människohandel för sexuella ändamål fortfarande är utbredd är det relevant för oss som framtida socionomer att undersöka socialt arbete i Sverige med denna målgrupp.

Den kvalitativa forskningen som finns är inriktad på socialt arbete med heterosexuella ciskvinnor, vår studie är inte begränsad till ett kön utan kommer att fokusera både på arbetet med ciskvinnor, cismän och transpersoner. En grupp som inte har uppmärksammats mycket i tidigare forskning är HBTQ-personer, vilket är en grupp vi vill inkludera i vår studie. En undersökning från Lunds och Linköpings universitet visar att män är i majoritet bland dem personer som säljer sex mot ersättning (Priebe & Svedin 2012:59). Enligt denna statistik har 0,6% av kvinnorna erfarenhet av att sälja sex mot ersättning medan det för männen är 0,8%. Detta visar vikten av att inkludera olika kön i vår studie. Ytterligare ett exempel på varför det är viktigt att inte enbart inkludera ciskvinnor är att det under det senaste året har uppmärksammats att många ensamkommande säljer sex för att få tillgång till boende (Gjöres 2018). Det framkommer att detta kan kopplas till den förändrade svenska migrationslagstiftningen och att ensamkommande som är över 18 och/eller saknar uppehållstillstånd inte har rätt till att få boende och ekonomiskt stöd av Malmö Stad. De faller därmed utanför systemet och hittar ingen utväg än att sälja sex för att få en bostad (ibid).

Något som inte har uppmärksammats i tidigare forskning är vad socialt arbete har för roll i stigmatisering, vilket vi har lyft i vår analys och diskussion. Vårt bidrag till forskningsfältet är således att sammanföra socialt arbete med personer som säljer sex mot ersättning och/eller är utsatta för människohandel för sexuella ändamål med stigma, vilket inte tidigare har gjorts.

4 Metod

I detta avsnitt presenteras hela processen kring hur vi har gått tillväga för att utföra vår kandidatuppsats. Nedan presenteras vårt metodval, urval, bearbetning och analys samt våra etiska överväganden.

4.1 Metodologiska överväganden

Metoden vi har valt är kvalitativ intervjustudie. Under arbetet med vår studie har vi gjort en rad metodologiska överväganden som vi nu kommer att presentera. Ahrne och Svensson (2015:12) förklarar att kvalitativ metod skapar goda förutsättningar till att kunna sätta sig in i andras perspektiv och miljöer. Vår studie strävar efter att spegla socialt arbetet med sex mot ersättning och människohandel för sexuella ändamål utifrån yrkesutövares arbetslivserfarenheter med målgruppen, vilket gör kvalitativ metod relevant. I motsättning till kvantitativ forskning är syftet med vår studie inte att få ett resultat som är generaliserbart (Bryman 2011:169). Kvalitativ forskning fokuserar ofta på få individer eller händelser, vilket faller inom ramarna för vår studie (Denscombe 2017:23). Detta ger oss möjlighet till att gå in mer djupgående på yrkesutövares arbetslivserfarenheter, vilket är relevant utifrån studiens syfte och frågeställningar.

Vår metod och våra frågeställningar ger oss möjlighet till att gå in mer djupgående på yrkesutövares arbetslivserfarenheter, vilket är relevant utifrån studiens syfte. Genom att intervjua yrkesutövare inom socialt arbete har vi fått möjlighet att ta del av deras erfarenheter och därav undersöka våra frågeställningar. Detta möjliggör för oss att undersöka hur yrkesutövare inom socialt arbete kan stödja denna målgrupp, förhålla sig till stigmatisering samt vad det finns för svårigheter och möjligheter kring detta. Eftersom att frågeställningarna fokuserar på de yrkesutövares perspektiv och inte målgruppen i fråga, är det relevant att intervjua yrkesutövare. Detta innebär att brukarperspektivet inte lyfts i vår studie vilket hade kunnat ge ytterligare förståelse för det sociala arbetet med målgruppen. Den tidsramen och de resurser vi har haft utifrån att det är en kandidatuppsats har varit avgörande för vårt urval.

I valet av metod stod vi även inför övervägandet om huruvida våra intervjuer skulle vara semistrukturerade eller ostrukturerade. Vi såg det som hjälpsamt att utgå ifrån en intervjuguide och att genomföra semistrukturerade intervjuer (Bryman 2011:415). Alternativet hade varit att göra en ostrukturerad intervju, som kan påminna om ett vanligt samtal (ibid). Det har underlättat för oss att ha en intervjuguide och därmed göra semistrukturerade intervjuer, det blev då lättare

att hålla sig till studiens syfte. Vi hade intervjuguiden som stöd för att få med alla områden och teman som vi ville fråga om. Med det sagt anpassade vi intervjuerna utifrån vad som kom fram i samtalen med intervjupersonerna och ställde följdfrågor. Under samtalens gång framkom nya aspekter och perspektiv, vilket är möjligt tack vare att det är en kvalitativ studie (Eriksson-Zetterquist & Ahrne 2015:38). Samtalen utvecklades därmed till att handla om nya aspekter för oss. Exempel på teman som lyftes under intervjuerna är hur yrkesutövare inom socialt arbete kommer i kontakt med målgruppen samt hur yrkesutövare genom bemötande kan nå och stödja målgruppen. För vidare information om intervjuguiden (se bilaga 1). Genom våra olika teman och intervjufrågor har vi försökt ringa in intervjupersonernas erfarenhet av att arbeta med målgruppen, exempelvis rörande deras arbete som sker på fältet och arbetet som sker på individ, grupp - och samhällsniva. Genom våra frågor strävar vi efter att fånga aspekter som gäller de teoretiska begrepp som vi har valt, det vill säga stigmatisering, empowerment, inkludering och exkludering samt exitstrategier och skadereducerande arbete (se avsnittet Teoretiska begrepp).

4.2 Urval

Vi har använt oss av ett målstyrt urval, vilket innebär att valet av respondenter inte sker på ett slumpmässigt sätt utan på ett strategiskt sätt genom att respondenterna väljs ut så att de ska passa vårt syfte och forskningsfrågor (Bryman 2011:392). Vid sökandet av respondenter hade vi som utgångspunkt att hitta intervjurespondenter som har erfarenhet av att arbeta med personer som har sex mot ersättning och/personer som är utsatta för människohandel för sexuella ändamål. Det var även önskvärt att intervjurespondenterna arbetade i olika organisationer så att vår analys skulle kunna skildra olika typer av arbetssätt samt ge en bredare bild av hur erfarenheter hos yrkesutövare kan se ut. Detta ser vi som fördelaktigt för vår analys så att den inte ger en ensidig bild av en organisations arbetssätt. Genom att våra intervjurespondenter arbetar i olika organisationer har vi fått möjlighet att undersöka nya fält inom området och belysa något nytt (ibid).

För att komma i kontakt med respondenter har vi i första hand skickat mail till olika verksamheter. En del av dem organisationer som vi har kontaktat har personer som säljer sex mot ersättning och/eller har utsatts för människohandel för sexuella ändamål som primär målgrupp, medan andra organisationer ibland kommer i kontakt med målgruppen. Vi hade som utgångspunkt att intervjupersonerna skulle arbeta inom socialt arbete men de behövde nödvändigtvis inte ha en socionomexamen. Anledningen till detta var att det inte var själva professionen som vi ville studera utan socialt arbete med målgruppen. Det viktigaste vid

sökandet av intervjupersoner var därmed inte att de hade en socionomutbildning utan relevanta arbetslivserfarenheter av socialt arbete med målgruppen.

Det finns ett begränsat antal organisationer som enbart arbetar med dessa frågor. Detta är anledningen till att vi har kontaktat organisationer och personer som inte har dessa personer som sin huvudsakliga målgrupp. Organisationerna vi vände oss till var till en början de som befann sig geografiskt nära oss. Som ett första steg i att ta kontakt mailade vi Kompetenscentrum sexuella tjänster (KST), socialtjänsten, brottsofferjourer, kvinnojourer, frivilligorganisationer som möter målgruppen och regionkoordinatorer för människohandel. När vi märkte att det var svårt att få ett positivt gensvar kontaktade vi även Mikamottagningarna som inte befinner sig geografiskt nära oss. Vi gjorde även ett inlägg i en Facebook-grupp för socionomer där vi beskrev vår studie och att vi sökte efter intervjupersoner till studien. Detta resulterade i kontakt med två intervjudeltagare. För att försöka få tag på intervjupersoner från verksamheter inom bland annat Region Skåne tog vi kontakt via telefon. Flera av personerna vi har kontaktat har beskrivit att de har viss erfarenhet av målgruppen, men inte tillräckligt mycket för att delta i studien. Många har hänvisat vidare till KST. En lärdom vi tar med oss av detta är att det finns få organisationer som känner att de har tillräcklig kunskap inom området och om vi hade haft utrymme i vår studie hade vi velat belysa detta mer. Om det finns brist på erfarenhet och kunskap om området bland yrkesutövare är detta något som borde belysas och uppmärksammas.

Sammanlagt har vi tagit kontakt med cirka 45 organisationer och/eller personer varav sex av dessa hade möjlighet att delta i vår studie, två personer på KST, en på Kvinnojouren, en på HVB-hem, en på Mikamottagningen och en som arbetar på Frälsningsarmén (för personbeskrivningar se bilaga 3). Intervjun med intervjupersonen från HVB-hemmet och intervjupersonen från Mikamottagningen skedde via telefon, de resterande intervjuerna ägde rum på intervjupersonernas arbetsplatser. Intervjuperson 2 slutade arbeta på HVB-hemmet 2005, trots det menar vi att erfarenheterna är aktuella än idag, dock går det inte att generalisera till andra HVB-hem.

I de mail som skickades ut var vi öppna inför andra förslag på personer eller organisationer och kontaktade dessa. Med andra ord var vi öppna för att det blev ett snöbollsurval (Bryman 2011:392). Enligt Eriksson-Zetterquist och Ahrne (2015:41) innebär ett snöbollsurval att börja intervjua en person för att sedan få information om andra personer som kan kontaktas. Risken

med detta urvalssätt är att personerna som intervjuas delar vissa erfarenheter eller attityder (ibid). Bland våra intervjupersoner är det två som har arbetat inom samma verksamhet, det vill säga på KST. Bortsett från detta har våra intervjupersoner inte någon tydlig koppling till varandra bortsett från att de har erfarenheter av målgruppen, vilket minskar risken för att vår empiri ska ge en ensidig bild. En ensidig bild har vi försökt undvika för att öka metodens tillförlitlighet, vilket leder oss in till nästa del som handlar om detta.

4.3 Metodens tillförlitlighet

Lincoln och Cuba (1985) påpekar i Denscombe (2017:420) att den kvalitativa forskningen inte har något hjälpmedel för att bevisa att forskningsresultaten är absolut korrekta. Med anledning av detta bör begreppet validitet, som används vid kvantitativ forskning, bytas ut mot trovärdighet vid kvalitativ forskning (ibid). För att stärka trovärdigheten och träffsäkerheten i det som har framkommit har vi vänt oss till intervjurespondenterna i efterhand om det har funnits oklarheter, vilket enligt Denscombe (2017:420) är ett sätt att validera tillförlitligheten.

För att stärka tillförlitligheten har vi beskrivit alla stegen i denna studie, för att andra ska kunna avgöra om studien är rimlig och korrekt (Denscombe (2017:421)). En annan aspekt som är relevant att diskutera är i vilken utsträckning vår studie är överförbar (Lincoln & Guba 1985 se Denscombe 2017:422). Våra frågeställningar och syfte är begränsat till ett mindre antal intervjurespondenter, vilket har gjort det relevant att ha i åtanke huruvida resultatet kan överföras på andra fall (ibid). Genom att jämföra vårt resultat med tidigare forskning på ämnet går det delvis att få en uppfattning om resultatet kan appliceras på andra fall.

Inom den kvalitativa forskningen kan ens identitet och föreställningar vara avgörande för hur analysen tar sig uttryck (Denscombe 2017:424). För oss vars studie centreras kring ett kontroversiellt ämne som sex mot ersättning har det varit viktigt för oss att vara medvetna om våra egna värderingar och åsikter kopplat till detta. Vi har därför haft diskussioner om hur vi ska göra för att uppvisa olika perspektiv och ge en nyanserad bild av socialt arbete kopplat till detta. Det är viktigt att inte fastna i sina egna föreställningar och förhålla sig så objektiv som möjligt. Vi har inte genom våra intervjufrågor medvetet påverkat våra intervjupersoner att ta en viss riktning i deras svar. Det har varit viktigt för oss att gå in med ett öppet sinne under analysprocessen, vilket enligt Denscombe (2017:425) är av stor betydelse.

Denscombe (2017:426) menar att data som motbevisar analysen inte får uteslutas, därför har vi försökt ha med olika synvinklar som vi har hämtat in genom våra intervjuer och tidigare forskning (ibid). Det faktum att vi har varit två personer som har utfört denna studie har underlättat för att diskutera saker från olika perspektiv. Att vi har haft handledning har även varit till en fördel för att inte fastna i våra egna diskussioner. Mötet med våra intervjupersoner har även gett oss nya infallsvinklar. Förutom vår empiri har vi funnit stöd i tidigare forskning och teoretiska begrepp, vilket har gett en djupare förståelse och verktyg för att underbygga våra resonemang i analysen.

4.4 Bearbetning och analys

Det första steget i bearbetning av den insamlade empirin var att transkribera intervjuerna, vilket gjordes i nära anslutning till att dem genomfördes (Öberg 2015:63). Detta var möjligt eftersom vi spelade in intervjuerna. För att säkerställa transkriberingsreliabiliteten transkriberade vi hälften av intervjuerna vardera för att sedan gå igenom den andres transkriberingar (ibid).

Rennstam och Wästerfors (2015:220) menar att den första delen av analysen är att sortera i sitt material. Detta har vi gjort genom att koda i olika steg, varav det första var att koda utifrån våra teoretiska begrepp, vilket enligt Rennstam och Wästerfors (2015:224) kallas för fokuserat kodning. Men med tanke att vi även gjorde andra kommentarer i dokumentet hade vi samtidigt en öppen kodning (ibid). Rennstam och Wästerfors (2015:224) lyfter att anteckningar i marginalen är ett bra tillvägagångssätt under kodningen. Detta tog vi med oss och skrev kommentarer i vårt gemensamma dokument på datorn. För att skapa en överblick av vårt material, läste vi materialet flera gånger och under tiden delade vi upp och ordnade materialet (Rennstam & Wästerfors 2015:222-223). Därefter tog fram relevanta citat utifrån den första kodningen och sammanställde dem i ett separat dokument. Nästa steg var att utifrån citaten hitta mönster och kategorisera under olika teman kopplat till de teoretiska begreppen.

Sedan började vi skriva på analysen, varav vi ansvarade för olika rubriker för att sedan gemensamt gå igenom de olika avsnitten och bearbeta analysen tillsammans och sammanfatta. Genom denna process har vi båda varit synliga i respektive analysavsnitt. I denna bearbetning har nya rubriker formats efterhand. Att presentera empirin är också en del av analysen eftersom vi valde ut de delar av materialet som är relevant för argumentationen (Lind 2014:144).

Efter vi sorterat och kodat materialet har vi arbetat med att reducera materialet (Rennstam & Wästerfors 2015:228). För att ge en rättvis bild av materialet har vi inte uteslutit några perspektiv utan fokuserat på att skildra en helhetsbild (ibid). I slutskedet av forskningsprocessen skapades en helhet av argumentationens olika delar genom att sammanfatta analysens olika delar och presentera det vi kommit fram till. För att bli självständiga i förhållande till studier och teorier har vi gjort egna tolkningar av empirin och tidigare forskning.

4.5 Etiska överväganden

En viktig del i forskningsprocessen har varit att göra etiska överväganden för att undvika att det uppstår oetiska situationer. Syftet med vår studie hävdar vi är etiskt försvarbart eftersom att studiens undersökningsgrupp inte är en utsatt grupp. Något vi har haft med oss är att det inte går att veta i förväg om intervjupersonerna har egna erfarenheter av ämnet eller från socialt arbete som kunde medföra att en känslig situation uppkom. Nedan kommer vi att presentera olika etiska principer som vi har förhållit oss till för att studien inte ska orsaka skada för de berörda deltagarna i vår studie.

Individskyddskravet innebär att ingen får utsättas för psykiska eller fysiska kränkningar (Vetenskapsrådet u.å:5). För att skydda individerna i vår studie har vi utgått från de fyra huvudkraven, som är informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet. Utifrån informationskravet har vi informerat deltagarna i studien genom att skicka ett informationsmail, vilket enligt Öberg (2015:62) är viktigt. I det inledande mailet, skickades en förfrågan om deltagande i studien, där vi också informerade om frivillighet, anonymitet, studiens syfte samt att man när som helst kan avbryta sin medverkan (ibid).

Samtyckeskravet innebär att samtycke måste inhämtas (Vetenskapsrådet u.å:9), vilket vi har noga kommunicerat till intervjudeltagarna. Intervjupersonerna har rätt att bestämma om, hur länge och på vilka villkor som de ska delta (ibid). Vid intervjutillfället lämnades en samtyckesblankett som skrevs på innan intervjun inleddes (se bilaga 2). Vid telefonintervjuerna lästes samtyckesblanketten upp och muntligt samtycke inhämtades.

Öberg (2015:62) belyser vikten av att forskning kan garantera anonymitet. Av etiska skäl har vi därför anonymiserat namn och platser i vår studie. Vi har valt att ha med vilka organisationer våra intervjupersoner arbetar på/har arbetat på men inte angivit vilken stad organisationerna finns i. Vid varje intervju har vi frågat om det är okej för deltagarna att vi anger vad det är för slags organisation varpå alla har samtyckt till detta. Vi har inkluderat under vilken tidsperiod som intervjupersonerna har arbetat inom deras organisation, vilket hade kunnat indikera vilken person det gäller för någon som känner till medarbetarna inom organisationen. Detta har vi gjort med bakgrund av att det kändes okej för intervjupersonerna samt för att vi inte uppfattar intervjufrågorna som känsliga.

När det kommer till etiska överväganden är det även relevant att lyfta konfidentialitetskravet, det vill säga att uppgifter kopplade till undersökningen ska behandlas med stor försiktighet (Bryman 2011:132). Det är av stor vikt att personuppgifter förvaras på ett sätt som gör att obehöriga inte får tillgång till dessa (ibid). När arbetet är godkänt och klart kommer vi därför att radera inspelningar och mail. En annan etisk princip som vi har utgått ifrån är nyttjandekravet, som innebär att insamlade uppgifter om individer enbart får användas i ett forsknings-sammanhang (u.å:14).

5 Teoretiska begrepp

I detta avsnitt kommer de teorier och begrepp som vi valt att använda oss av presenteras. Dessa teorier och begrepp hjälper oss att studera vilka utmaningar som finns i socialt arbete med personer som har erfarenhet av sex mot ersättning och/eller är eller har blivit utsatta för människohandel för sexuella ändamål.

Med tanke på att vårt syfte är att undersöka socialt arbete med personer som säljer sex mot ersättning och/eller har utsatts för människohandel för sexuella ändamål, för att skapa förståelse för vilken roll stigmatisering har för socialt arbete, är det relevant att lägga fokus på hur yrkesutövare förhåller sig till *stigmatisering* i mötet med klienter. *Empowerment* ser vi som ett sätt att förhålla sig till stigma, vilket kan urskiljas i vår empiri. Två arbetsstrategier som är relevanta att diskutera är *skadereducering* och *exit*, för att fånga komplexiteten i socialt arbete med målgruppen. Utifrån empirin har det visat sig vara svårt att nå ut till hela målgruppen, därför är det relevant med begreppen *inkludering* och *exkludering*. Nedan presenteras de teoretiska begrepp som vi nyss har tagit upp.

5.1 Stigmatisering

Som nämndes i inledningen i detta avsnitt är stigmatisering relevant att diskutera i denna studie, för att belysa vilken roll socialt arbete har i detta. Detta är ett forskningsområde som tidigare inte har undersökts.

Stigmatisering innebär att samhället diskriminerar vissa grupper genom att tillskriva dem negativa föreställningar eller stereotypa bilder (Goffman 2011:10). Stigmatisering gör att personers möjligheter och förutsättningar begränsas och att de missgynnas i samhället. Det påverkar individers självkänsla negativt och kan orsaka känslor av skam (ibid). Goffman (2011:10) menar att när vi möter nya människor delar vi omedvetet in dem i kategorier och tilldelar dem särskilda egenskaper. Utifrån de första intrycken skapas normativa förväntningar. Dessa föreställningar är vanligtvis inte något som vi är medvetna om, men i mötet med individer kommer föreställningar fram genom hur vi interagerar med individer, både verbalt och icke verbalt (ibid).

Enligt Goffman (2011:12) kan samhället stigmatisera genom att tillskriva personer negativa egenskaper baserat på deras förflutna. Att ha en beroendeproblematik, ha en annan sexualitet

än heterosexuallitet, ha erfarenhet av psykisk ohälsa och att vara arbetslös är exempel på saker som gör att omgivningen stigmatiserar genom att tilldela särskilda egenskaper (ibid). Goffman (2011:13) menar att socialt arbete har som funktion att lindra sociala problem, trots detta kan socialt arbete bidra till stigmatisering av personer i utsatthet. Genom att erkänna sociala problem där vissa människor inkluderas och får hjälp utifrån det sociala problemet, särbehandlar man dessa personer eftersom man har rätt till insatser utifrån ett behov som inte alla anses ha. Om man bemöter någon utifrån hens sociala problematik och kategoriserar personen utifrån fördomar om den sociala problematiken, menar Goffman att det kan bli stigmatiserande (ibid).

Pheterson (1993) och Zarhin och Fox (2017) beskriver en speciell typ av stigma för personer som säljer sex mot ersättning, vilket de kallar för "*whore stigma*". Zarhin och Fox (2017) belyser att personer med erfarenhet av att sälja sex mot ersättning upplever negativa effekter av "*whore stigma*", som leder till att omgivningen uppfattar de som ovärdiga och omoraliska. Detta leder till exkludering, diskriminering och ojämlikhet. Efter upprepade situationer av stigmatisering påverkar detta individers kognitiva förväntningar. Personer som säljer sex mot ersättning tror inte längre att det är möjligt att nå vissa livsmål, att ha vissa sociala relationer samt att leva ett liv utan våld och förnedring (ibid). Zarhin och Fox (2017) ser stigma som en konsekvens av att individer inte slutar med sex mot ersättning. Konsekvenserna som personer upplever på grund av "*whore stigma*", menar vi går att arbeta med utifrån empowerment, vilket vi kommer att gå in mer på i kommande avsnitt (ibid).

5.2 Empowerment

Utifrån vår empiri har vi konstaterat att empowerment är ett sätt att förhålla sig till stigmatisering. Som vi har belyst är stigmatisering något som personer som säljer sex mot ersättning och/eller har utsatts för människohandel för sexuella ändamål kan uppleva. Stigma påverkar i hög utsträckning självkänslan och den sociala interaktionen med andra människor negativt (Zarhin & Fox 2017). När det kommer till självkänsla är detta något som empowerment strävar efter att stärka, vilket förklarar relevansen till att diskutera empowerment kopplat till stigma senare i analysavsnittet.

Empowerment kan kopplas till individens livssituation och de samhälleliga strukturella förhållandena (Askheim 2007:19). Detta synsätt utgår ifrån att ge individerna och grupperna styrka att förändra den maktlöshet deras situation utgörs av (Askheim 2007:20). Empowerment

strävar efter att möjliggöra en utveckling som ger ökad självkontroll och därmed bättre självkänsla och självförtroende. Synsättet har som utgångspunkt att individers samhällsposition är en produkt av samhällsstrukturer och därmed även föränderliga. En viktig aspekt är att göra individen medveten om hur hans livssituation kan kopplas till samhällsstrukturer. Vidare är det betydelsefullt att ge personer insikt om att de inte är ensamma om sina problem, utan att många andra delar liknande erfarenheter. Genom att bli mer medveten och få fler insikter är tanken att det ska leda till konkreta handlingar (ibid).

5.3 Exit och skadereducerande arbete

Utifrån vår empiri har det blivit tydligt att det är relevant att diskutera det sociala arbetet utifrån olika nivåer, på individnivå, gruppnivå och samhällsnivå. Det finns olika förhållningssätt inom det sociala arbetet med personer som säljer sex mot ersättning och/eller har utsatts för människohandel för sexuella ändamål. I analysdelen har vi använt dessa begrepp för att diskutera hur det sociala arbetet med målgruppen kan förstås och tolkas.

Prostitutionsenheterna i Malmö, Göteborg och Stockholm arbetar både förebyggande, behandlande och uppsökande, med syfte att motverka nyrekrytering samt att ge personer som köper eller säljer sex stöd för att sluta med sex mot ersättning (Scaramuzzino 2014:38-39). Utifrån den svenska regeringens synsätt bör det sociala arbetet ha som mål att ge hjälp och stöd för att personer ska sluta med sex mot ersättning, vilket kallas för exit-strategier. Exit-strategier och risk- och skadereducerande arbete ses av många som motpoler till varandra samt att man skiljer på dessa arbetssätt och huvudsakligen arbetar utifrån en av dessa strategier. Det risk-och skadereducerande arbetet har som målsättning att vara ett stöd i att minska riskerna med att sälja sex mot ersättning (ibid).

5.4 Inkludering och exkludering

Med utgångspunkt i Phetersons (1993) teori om “whore stigma” blir personer som säljer sex mot ersättning och/eller har blivit utsatta för människohandel för sexuella ändamål exkluderade och diskriminerade av samhället. För att fördjupa diskussionen ytterligare blir begreppen exkludering och inkludering relevanta att diskutera eftersom vi utifrån vår empiri har sett att det sociala arbetet exkluderar vissa grupper. Nedan kommer dessa begrepp att presenteras.

Begreppet social exkludering används av Petersson och Davidsson (2016:23) som ett verktyg för att belysa exkluderingsprocesser. Det används för att förklara varför individer eller grupper inte får möjlighet att ta del av exempelvis samhällets ekonomiska eller sociala resurser. Utifrån den här definitionen menar Petersson och Davidsson (2016:24) att exkludering inte är begränsad till en viss grupp utan gäller flera grupper. I vår studie fokuserar vi på begreppen inkludering och exkludering och vänder blicken mot hur det sociala arbetet med personer som säljer sex mot ersättning och/eller har blivit utsatta för människohandel för sexuella ändamål kan exkludera vissa grupper. Trots att det sociala arbetet vill inkludera alla har vi utifrån vår empiri sett att vissa grupper är svårare att nå än andra, exempelvis HBTQ-personer, papperslösa, personer med funktionsvariationer och män.

Det sociala arbetet blir aktuellt när individer är exkluderade från samhället, för att göra det möjligt för dem att inkluderas ifrån de system som de har exkluderat från (Schirmer & Michailikis 2013 se Petersson & Davidsson 2016:37). Om klienten blir inkluderad i samhället som hen tidigare har exkluderats från, uppfattas det sociala arbetet som framgångsrikt (ibid). Begreppet social exkludering blir således aktuellt för vår studie både utifrån att arbetet med målgruppen handlar om att inkludera dem i samhället, men också på vilket sätt det sociala arbetet inte är fullt fungerande och inkluderande för alla.

6 Analys och resultat

I följande avsnitt kommer vi att diskutera vår empiri utifrån tidigare forskning och teoretiska begrepp. Inledningsvis belyser vi socialt arbete kopplat till målgruppen, för att sedan beskriva socialt arbete på individ, samhälls- och grupp nivå. Avslutningsvis lyfter vi hur exit-strategier och skadereducerande arbete kan se ut för våra intervjupersoner. För att se beskrivningar av intervjupersonerna hänvisar vi till bilaga 3.

6.1 Målgruppen

6.1.1 ”Det är en minoritet som vi når ut till”

Personer som har erfarenhet av att sälja sex mot ersättning och/eller har utsatts för människohandel för sexuella ändamål är en varierad målgrupp, vilket vår empiri har visat. Trots detta är det en minoritet som våra intervjupersoner når ut till, vilket beskrivs i citatet i denna rubrik (intervjuperson 5). Stereotypa föreställningar om vem en person som säljer sex mot ersättning är, är inte representativt för hela målgruppen. En sådan stereotyp föreställning kan vara en heterosexuell kvinna som säljer sex till män på gatan. När sex mot ersättning är under tvång finns det en bild av att personen som utsätts med våld är inlåst i ett rum och inte kan ta sig därifrån, vilket inte behöver vara fallet. I tidigare forskning ger vi exempel på att majoriteten av de personer som säljer sex mot ersättning är män (Priebe & Svedin 2012:59). Utifrån statistiken går det att förstå att stereotypa föreställningar om vem det är som säljer sex inte är representativ för dagens samhälle.

Vårt empiriska material visar att det för många är det svårt att söka stöd och det kan ta lång tid innan personer väljer att söka professionell hjälp. Intervjuperson 4 berättar att personerna som kommer till mottagningen vanligtvis inte söker hjälp direkt, det tar tid att smälta information om verksamheten som de exempelvis får genom uppsökande arbete på Internet eller gatan. Att det tar lång tid att söka hjälp och stöd berättar även intervjuperson 1, 3, 5 och 6. Det kan göra det svårt för yrkesutövare att komma i kontakt med målgruppen. Att steget till att söka stöd och hjälp ifrån organisationer är stort kan kopplas till stigmatisering. ”*Whore stigma*” orsakar att individer som säljer sex mot ersättning inte tror att en annan livssituation är möjlig (Zarhin & Fox 2017). Om någon befinner sig i en situation där de har tappat tilltron till att ett annat liv är möjligt går det att hävda att steget till att söka hjälp blir större och svårare. För vad är vitsen med att söka hjälp om man inte ser något bättre alternativ, eller något alternativ överhuvudtaget?

6.1.2 “Det är enormt tabubelagt, man har oftast aldrig pratat med någon om detta”

För att göra steget att söka hjälp lite mindre har vi i vår empiri funnit att möjligheten att vara anonym kan underlätta att nå målgruppen. Möjligheten till anonymitet kan vara en fördel för förtroendebyggandet och det stödjande arbetet. I detta avsnitt kommer vi även att diskutera hur yrkesutövare ska förhålla sig till klienternas anhöriga, vilket kan vara svårt på grund av den stigmatisering som finns.

Att kunna vara anonym i kontakten med yrkesutövare har utifrån vår empiri visat sig främja kontakten med klienter. Det ger möjlighet att komma i kontakt med målgruppen och skapa allians med klienter. Anonymitet kan bidra till att maktförhållanden mellan den yrkesutövare och klienten jämnas ut, när det inte finns några krav på att klienten ska berätta vem hen är. Yrkesutövare inom socialt arbete har som uppgift att finnas som stöd på klientens villkor, “[...] jag skulle aldrig pusha till någonting utan man är här för att ge stöd [...]. Vårt syfte är alltid att tro på personen, jag skulle aldrig ifrågasätta någons historia [...]” (intervjuperson 6). Detta förhållningssätt är möjligt eftersom att arbetet inte handlar om myndighetsutövning. För att visa att anonymitet är viktigt för klienter i mötet med yrkesutövare har vi tagit fram följande citat:

Det är enormt tabubelagt, man har oftast aldrig pratat med någon om detta. Man är oftast arg och besviken på sig själv för att man inte mår bra och riktar det mot sig själv för att man anser att det är ens eget fel. “Varför slutar jag inte med det här, jag vill bara lägga ner” [...]. Man är förvirrad, arg och ledsen på sig själv och mår inte bra. Då vill man inte förknippa det med sig själv som person eller försäkra sig om att man blir gott bemött innan man berättar vem man är (intervjuperson 3).

Vikten av att hålla distans till sig själv genom att vara anonym är något som blir tydligt i ovanstående citat. Att inte vilja förknippa det sociala problemet med sin identitet kan kopplas till Goffmans (2011) resonemang om stigma. Genom att bemöta personer utifrån deras sociala problematik och därmed omedvetet kategorisera utifrån fördomar kopplat till denna problematik, kan det sociala arbetet bli stigmatiserande (Goffman 2011:13). Att som yrkesutövare inom socialt arbete se bortom individers sociala problematik och se individer som mer än deras sociala problematik, menar vi kan vara ett sätt att inte bidra till mer stigmatisering. Intervjuperson 1, 3, 4, 5 och 6 arbetar/har arbetat i verksamheter utan journalföring. Genom att inte journalföra eller tillämpa myndighetsutövning vilket innebär att yrkesutövare inte får insyn

i klientens tidigare erfarenheter utifrån en journal. Detta kan tolkas som ett sätt att underlätta för att se individer utan fördomar och inte öka stigmatiseringen.

Förtroendebyggande till klienter kan underlättas av möjligheten att vara anonym. Flera av intervjupersonerna (1, 3 och 4) berättar att i vissa fall avslöjar klienter först efter ett tag sitt namn och andra identitetsfaktorer. Som intervjuperson 3 berättar i citatet ovan (se sida 26) kan det vara så att klienter vill försäkra sig om att de får ett bra bemötande innan de väljer att frångå anonymiteten. När klienter avslöjar aspekter om deras identitet menar vi att det kan tyda på en trygghet i kontakten med yrkesutövare och att personerna inte har blivit bemötta utifrån fördomar om deras sociala problematik utan som individer. Detta kan fördjupas med Phetersons (1993) teori om "whore stigma". Det finns en stark stigmatisering för målgruppen och vår empiri visar att det är vanligt att personer med dessa erfarenheter har svårt att lita på andra människor (intervjuperson 5). Anonymitet kan därför vara ett verktyg för att bygga allians med klienter.

Klienters anhöriga är också en viktig aspekt i socialt arbete. Under flera intervjuer (1, 2, 3, 4 och 5) framkommer det att omgivningen sällan vet om att personerna säljer sex mot ersättning vilket är kopplat till den stigmatisering som finns och en rädsla för att bli dömd. Att berätta för någon om sina erfarenheter kan ha vissa fördelar, vilket beskrivs närmare i citatet nedan:

[...] Det är få människor som mår bra av att vara helt isolerade i sina känslor och tankar, jag tänker att det är bra att ha någon att berätta om det man går igenom och det man gör. [...] Det kan vara bra att någon vet var man är och vad man gör för att det ska vara säkrare ifall man blir utsatt för brott eller övergrepp [...]. Så både för ens psykiska mående men också för ens trygghet (intervjuperson 1).

Hen menar dock att de inte uppmuntrar till att berätta för någon närstående såvida personerna inte själv uttrycker att de vill det och har en närstående som kan hantera informationen (intervjuperson 1). Det är svårt att veta hur omgivningen kommer att reagera på att en person har erfarenheter av att sälja sex mot ersättning. Därför är det viktigt att som yrkesutövare inom socialt arbete vara försiktig med att uppmäna till att berätta för anhöriga. Detta belyser även Brunovskis och Surtees (2012), som bekräftar svårigheten med att tala om sina erfarenheter av människohandel med närstående på grund av stigma. Precis som visats i empirin är det inte alltid bäst att uppmuntra till att berätta för sina anhöriga (Brunovskis & Surtees 2012:468). Att

känna rädsla för hur personer i ens närhet kommer ta emot informationen kan kopplas till stigmatisering. Kontakten med anhöriga inte alltid okomplicerad, vilket det är nödvändigt att förhålla sig till som yrkesutövare inom socialt arbete.

6.1.3 “Utmaningen för alla verksamheter är att vara inkluderande på riktigt”

Personer som säljer sex mot ersättning och/eller har utsatts för människohandel för sexuella ändamål är en bred målgrupp. Även om verksamheterna vill inkludera alla blir vissa grupper av olika anledningar exkluderade, se rubrik (intervjuperson 1). Med utgångspunkt i begreppet social exkludering (Petersson & Davidsson 2016:23), undersöker vi på vilka sätt grupper inkluderas och exkluderas från socialt arbete. Vår empiri har visat att en faktor som bidrar till exkludering är att människor har olika rättigheter beroende på om de är svenska medborgare eller inte. Verksamheterna har olika organisatoriska begränsningar och möjligheter till att vara inkluderande. Exempel på svårigheter med inkludering som vi har identifierat är språkbarriärer samt stereotypa bilder.

Alla intervjupersoner uppger att personerna de kommer i kontakt med till stor del är kvinnor som säljer sex till män, vilket innebär att verksamheterna möter en minoritet av målgruppen. Män är en grupp som exkluderas trots att de är i majoritet bland dem som säljer sex mot ersättning, vilket Priebe och Svedin (2012:59) nämner. Icke-svensktalande personer exkluderas också i vissa verksamheter och är inte representerade bland dem som får samtalsstöd på KST (intervjuperson 3). Papperslösa personer kan vara svåra att nå både på grund av språkbarriärer och eftersom att de saknar de rättigheter som svenska medborgare har. Därför är det viktigt att yrkesutövare inom socialt arbete försöker hitta rättigheter för papperslösa, genom att exempelvis ta stöd från Europakonventionen (intervjuperson 5). Som situationen ser ut idag ökar antal ensamkommande som säljer sex mot ersättning i utbyte mot boende (Gjöres 2018). Det är en utsatt grupp som exkluderas från socialt arbete, särskilt om de inte är under 18 eller saknar uppehållstillstånd, eftersom de då inte får tillgång till boende av socialtjänsten (ibid). Detta belyser vikten av att anpassa det sociala arbetet efter hur samhället ser ut, vilket Ayuste et al (2016:204) diskuterar.

En annan grupp som är svår att nå är HBTQ-personer. Verksamheterna beskriver att de främst möter heterosexuella ciskvinnor. Dock behöver en kvinna som säljer sex till män inte vara heterosexuell (intervjuperson 1). På Kvinnojouren arbetar de aktivt med HBTQ-frågor men vill utöka detta arbete för att bli mer inkluderande (intervjuperson 6). Att HBTQ-personer är svårare

att nå har flera orsaker. Intervjuperson 6 förklarar detta med att personer som lever i samkönade relationer inte har stort förtroende till myndigheter. Personer som lever i samkönade relationer har erfarenheter av att deras relationsformer inte blir erkända på samma sätt som heterosexuella relationer. Det kan finnas en rädsla hos HBTQ-personer att vara öppna med sin sexualitet (intervjuperson 6). Utifrån detta kan vi se ytterligare dimensioner av stigma som rör sexuell läggning eller könsidentitet, vilket Sanders (2018) och Goffman (2011:12) också lyfter. Att befinna sig utanför heteronormen kan innebära stigma och forma det sociala arbetet med HBTQ-personer. För att inte bidra till ytterligare stigmatisering för en stigmatiserad grupp blir det därför viktigt att vara inkluderande genom att inte anta någons könsidentitet eller sexuella läggning. Intervjuperson 1 belyser att det inte går att veta vilken sexualitet eller könsidentitet personer har genom deras yttre, eller baserat på vilket kön de säljer sex till.

Något som kan försvåra inkluderingen av män som säljer sex mot ersättning kan som intervjuperson 1 tar upp kopplas till en könskodad socialisation. Kvinnor socialiseras generellt till att lösa problem genom att tala om känslor, medan män ofta inte har blivit lärda detta (intervjuperson 1). Utifrån detta synsätt går det att föreställa sig att steget till att söka professionell samtalskontakt är större för personer som identifierar sig som män eftersom det kan finnas ytterligare dimensioner av stigma, vilket Sanders (2018) belyser. Det kan också vara en resursfråga vilket intervjuperson 4 beskriver när hen berättar om Mikamottagningens arbete. De är medvetna om att det är vanligt att män säljer sex mot ersättning på köpcentrum i stad X men det finns inte tillräckligt med resurser för att inkludera och nå ut till dessa personer.

Intervjuperson 6 resonerar kring varför män inte söker sig till Kvinnojouren och menar att män ibland skäms för att de blir utsatta för våld, samt för att benämningen "Kvinnojour" kan exkludera personer som inte identifierar sig som kvinnor. Detta trots att verksamheten riktar sig till alla våldsutsatta oavsett kön och sexuell läggning. Att arbeta för inkludering, både vid bemötande och hur verksamheten framställs utåt sett menar vi därför blir mycket viktigt.

Flera intervjupersoner upplever att personer som har utsatts för människohandel för sexuella ändamål är svåra att nå (intervjuperson 1, 3, 4 och 5). Det finns skillnader i hur intervjupersonerna resonerar kring människohandel. Intervjuperson 1, 2, 3, 4 och 6 gör en tydlig uppdelning mellan personer som säljer sex mot ersättning och personer som utsätts för människohandel för sexuella ändamål. Detta synsätt skiljer sig från intervjuperson 5 som inte vill kategorisera utifrån om de är utsatta för människohandel eller ej. Att gå in med inställningen

att personer som har utsatts för människohandel är svåra att nå kan uppfattas som exkluderande. Genom att göra skillnad på sex mot ersättning och människohandel för sexuella ändamål kan det uppfattas som att det kan bli svårare att uppmärksamma om det sker under tvång.

Ännu en anledning till varför yrkesutövare inom socialt arbete inte ska kategorisera personer utifrån deras sociala problem är att det kan bidra till stigmatisering, vilket Goffman (2011:12) stödjer. Stödinsatserna har inte något att göra med om man är utsatt för människohandel eller ej (intervjuperson 5). Därför blir det viktigt att som yrkesutövare inte kategorisera utan möta klienterna som individer och på så sätt bli mer inkluderande. Värt att nämna i denna diskussion är även följande: “[...] de allra flesta som befinner sig i prostitution i Sverige har varit utsatta, framförallt de som kommer från andra länder har också någon gång i sin utsatthet varit utsatta också för människohandel. Så ser statistiken ut” (Intervjuperson 5).

6.2 Socialt arbete med personer som säljer sex mot ersättning och/eller är utsatta för människohandel för sexuella ändamål

6.2.1 "Låt varje person vara expert på sitt liv"

En central del av det sociala arbetet på individnivå är som tidigare har nämnts är förtroendebyggande. En förutsättning till förtroendebyggande är gott bemötande, som är respektfullt, icke-dömande och individfokuserat. Således innebär bra bemötande att vara inkluderande i mötet med personer som säljer sex mot ersättning och/eller har utsatts för människohandel för sexuella ändamål. Vi har identifierat empowerment som ett värdefullt redskap för både förtroendebyggande och bemötande. Vidare är det viktigt att fundera över vilka begrepp som används i mötet med klienter, både för att vara inkluderande och för att stärka individerna.

För att få möjlighet att stödja personer eller ens komma i kontakt med målgruppen är en förutsättning förtroendebyggande samt att hålla detta förtroende vid liv. Intervjuperson 6 beskriver svårigheterna med alliansskapande:

Det kan lätt raseras, det är fragilt. Jag kanske är sjuk och missar någon gång [...]. Då kan det vara såhär “nej, men hen struntar i mig”, fastän jag är borta från jobbet. Det kan vara att jag inte har tid, att jag inte svarar på telefonsamtal. Det kan vara att jag går för långt i ett samtal. Det finns många snedsteg man kan göra, men då är det viktigt att vara ödmjuk, be om ursäkt och vara en vanlig person (Intervjuperson 6).

Förtroendebyggande beskrivs som något svårt och något som man ständigt måste arbeta med. Gemensamt för våra sex intervjupersoner är att alla betonar vikten av att bemötande ska vara respektfullt och icke-dömande. Anledningen till varför det är viktigt att bemöta respektfullt och icke-dömande går att förklara utifrån att man blir inkluderande och inte skapar mer stigmatisering.

Att arbeta individfokuserat, som alla verksamheterna gör, kan tolkas som ett sätt att förhålla sig till stigmatisering och att arbeta med empowerment. Ett icke-dömande bemötande är sammanlänkat med hur intervjupersonerna arbetade individfokuserat. Som exempel på detta berättade intervjuperson 6 följande: *“Bara för jag har mött någon annan någon gång kan jag inte generalisera över det över på den personen, utan låta varje person vara expert på sitt liv”* (intervjuperson 6). Här urskiljer vi empowerment eftersom det utgår från att individer har förutsättningar att förändra sin livssituation. Liknande sätt att stärka klienter är genom att hitta positiva egenskaper vilket beskrivs av intervjuperson 4 och 5, exempelvis sa intervjuperson 5 att hen brukade använda empowerment och säga såhär till sina klienter:

“du är verkligen en överlevare, tänk att alla de sakerna du har berättat för mig, det är brott som har begåtts mot dig och trots det så har du klarat dig igenom det, vilken inre styrka du har” [...] “wow vilken optimist du är eller vilken omsorgsfull människa du är som bryr dig om din familj och trots det betalar du ett väldigt högt pris [...]”. Man försöker hitta någonting att uppmuntra hela tiden [...] (Intervjuperson 5).

Empowerment innebär att stärka individers självkänsla, självbild och kontroll över deras liv (Askheim 2007:19-20). Därmed handlar empowerment om att arbeta mot de konsekvenser som stigmatisering kan innebära. Abel och Wahab (2017) belyser vikten av att socialarbetare anpassar sitt arbete utifrån sina klienter. Genom att lyssna på sina klienter och erkänna deras åsikter som giltiga och fokusera på deras styrkor och förmågor kan detta även bidra till att man minskar känslan av att förlora kontrollen över sitt liv (ibid).

En viktig del i arbetet är hur man pratar om saker varav detta återkopplar till varför det var viktigt för oss att vara kritiska i valet av begreppsanvändning. Begreppsanvändning i mötet med klienter tolkar vi som betydelsefullt eftersom det kan bidra till empowerment och inkludering/exkludering. Det finns både likheter och skillnader i hur intervjupersonerna talar om sex mot ersättning. Intervjuperson 5 säger personer i prostitution, intervjuperson 4 säger sexuella handlingar mot ersättning, intervjuperson 3 säger sex mot ersättning, intervjuperson 1 säger sex mot ersättning, intervjuperson 2 prostitution eller prostituerad och intervjuperson 6 har inte funderat mycket på vilket begrepp hon använder utan använder de begrepp som klienterna själva använder, vilket oftast är prostitution. Intervjuperson 3 och 6 anpassar sitt språk efter klienterna, samtidigt som de håller sig inom vissa ramar. Oavsett vilket begrepp som våra intervjupersoner använder är de överens om att bemötande och begreppsanvändningen är viktigt. Vi har uppmärksammat svårigheter i arbetet med målgruppen kring begreppsanvändning. Empirin har visat att yrkesutövare inom socialt arbete måste hitta en balans i att anpassa språket men samtidigt stå fast vid sina egna värderingar.

Att benämna saker för vad dem är lyfts i flera intervjuer (intervjuperson 4, 5 och 6), intervjuperson 4 kallar detta förhållningssätt för “response based practise”. Intervjuperson 4 menar att detta kan stärka klienterna och ta bort mycket skam och skuld och lägga den där den hör hemma. Bland annat säger intervjuperson 4 inte “kund” även om klienten själv säger det utan då säger intervjuperson 4 “sexköpare” istället. Att benämna saker för vad de är kan tolkas som ett sätt till empowerment. Ett annat exempel på att det är viktigt att tala om saker för vad dem är beskriver intervjuperson 6, “[...] ett viktigt bemötande är att benämna saker för vad dem är, att säga att “det du har varit med om är våldtäkt, det är övergrepp, det är inte sex”. Det tycker jag är respektfullt mot personen i fråga” (intervjuperson 6). För att utveckla detta vidare menar vi att empowerment hänger ihop med hur man arbetar för att minska konsekvenserna av att vara stigmatiserad. Zarhin och Fox (2017) menar att stigmatiseringen resulterar i att individer inte tror att något annat liv är möjligt. Att stärka individerna med att säga saker för vad dem är blir ett verktyg för att visa att de har styrkor och möjligheter att förändra sin livssituation.

6.2.2 Socialt arbete på individnivå

Socialt arbete för personer som säljer sex mot ersättning och/eller har utsatts för människohandel för sexuella ändamål sker i många fall på individnivå. Det finns olika sätt att arbeta på individnivå, bland annat arbetar flera av våra intervjupersoner med uppsökande arbete på internet och i gatumiljö. Alla arbetar med stödjande samtal, en del i detta beskrivs handla om att hitta strategier och verktyg. Det praktiska arbetet är också genomgående för alla intervjupersoner och kan innebära att följa med personer till myndigheter eller apotek. Trots att verksamheterna arbetar på olika sätt tycker vi oss identifiera empowerment som ett inslag i deras arbetsmetoder. Värt att nämna har de olika verksamheterna olika förhållningssätt till om arbetet ska ske skadereducerande eller utifrån exit-strategier, vilket vi kommer att diskutera i avsnittet *Skadereducerande arbete eller exit-strategier?*.

Uppsökande arbete är viktigt för förtroendebyggande och för att få en fortsatt kontakt med klienter (Ayuste 2016:209-210). Uppsökande arbete på gatan och/eller internet är något som flera av intervjupersonerna arbetar med (intervjuperson 1, 3, 4 och 5). Genom det uppsökande arbetet blir det möjligt att berätta för målgruppen att verksamheterna finns tillgängliga om de vill ha hjälp och stöd. Som vi har diskuterat tidigare kring exkludering och inkludering är det uppsökande arbetet betydelsefullt för att kunna nå ut till så många som möjligt.

Gemensamt för alla verksamheter är att de arbetar med stödjande samtal men inte erbjuder terapi, utan om deras klienter skulle vara i behov av detta hänvisar dem vidare. I de stödjande samtalen är en viktig aspekt, som vi har belyst under rubriken *Bemötande och förtroendebyggande på individnivå*, att stärka individerna med bemötande som strävar efter empowerment. Intervjuperson 5 beskriver att i hens arbete handlar det om att möta upp i det akuta skedet, exempelvis vid polisinsats, och fånga upp personerna direkt och erbjuda det stöd som de behöver just då, vilket fokuserar på de grundläggande behoven som exempelvis hälsa.

Att verksamheterna inte erbjuder terapi hade kunnat medföra att de inte når ut till personer som vill ha terapi. För personer som säljer sex mot ersättning och/eller har utsatts för människohandel för sexuella ändamål kan det finnas traumasymtom (Brunovskis & Surtees 2012:454). Angående traumabearbetning har intervjuperson 1 mött personer som varit i behov av detta men hen har då hänvisat vidare. Däremot menar intervjuperson 1 att de på KST kunde finnas som stöd vid erfarenheter av trauman. Intervjuperson 1 upplever att det viktigaste för många klienter är att ha någon som lyssnar som man har en trygg relation till. Trots de stödjande

samtalen som alla verksamheter vi har mött erbjuder och som i många fall är till hjälp för målgruppen, går det att urskilja ett behov av traumabearbetning.

En annan arbetsuppgift som är gemensamt för alla intervjupersoner är att de följer med som stöd till andra verksamheter. Från empirin har det framgått att det kan finnas olika orsaker till varför personer är i behov av praktiskt stöd. Intervjuperson 3 beskriver detta på följande sätt: *“Vi följer med både till psykiatrin, socialtjänsten eller är med i trepartsmöten [...] för att hjälpa individerna att föra sin egen talan, att göra det tillsammans med någon som delar vad man har varit med om”* (intervjuperson 3). Utifrån empirin är vår uppfattning att det kan finnas en rädsla för att bli stigmatiserad i mötet med nya personer och en brist på insyn i vilken hjälp och vilka rättigheter som finns. Som yrkesutövare inom socialt arbete är det därför viktigt att vara ett stöd i praktiska situationer. Att en yrkesutövare finns med som stöd kan tolkas som empowerment, det kan visa att någon står på ens sida. Detta kan tolkas som ett sätt att skapa känslor av hopp och möjlighet till förändring. Dessutom kan information om rättigheter och insatser bidra till empowerment.

Ett annat sätt till empowerment menar vi handlar om det intervjuperson 1, 2 och 3 belyser om att de arbetade med att finna olika strategier och verktyg för att förbättra klienternas situation och bidra till ökad självkontroll (Askheim 2007:20). Empirin visar att yrkesutövarna tillsammans med klienten måste finna copingstrategier för att kunna säga nej till sex mot ersättning, men också hitta alternativ till försörjning. Utifrån begreppet social exkludering handlar socialt arbete om att inkludera personer som blivit exkluderade från samhället (Schirmer & Michailikis 2016:37). Att hjälpa personer att hitta strategier för att sluta sälja sex mot ersättning handlar således även om att försöka inkludera dem i samhället.

6.2.3 Vilken relation ska yrkesutövare inom socialt arbete ha till sina klienter?

Hur synlig den professionella rollen ska vara för yrkesutövare har intervjupersonerna olika uppfattning om. En del har en mer nära relation, andra håller mer distans och vill behålla den professionella rollen. Hur yrkesutövare inom socialt arbete förhåller sig menar vi delvis beror på arbetsmiljön men även deras egna förhållningssätt och vad de är mest bekväma med. För att återgå till diskussionen om empowerment och stigma har även relationen mellan yrkesutövare och klient en roll i detta. Detta kan kopplas till hur maktförhållandet ser ut och hur jämlika man är i relationen.

Abel och Wahab (2017) belyser att vid arbete med ungdomar som säljer sex mot ersättning är det viktigt att prioritera relationsbyggande före organisatoriska riktlinjer. Utifrån detta synsätt ska den professionella rollen inte vara synlig i mötet utan att det är viktigare att med en relation till sina klienter. Angående detta går det att urskilja olika förhållningssätt bland intervjudeltagarna. Intervjuperson 2 som arbetade på HVB-hemmet beskriver att de jobbade väldigt nära och familjärt och att hen även tagit med sin familj till jobbet. Om man jämför detta med Abel och Wahab (2017) resonemang går det att finna likheter i att det är viktigt att bygga en relation. HVB-hemmet har bra förutsättningar till ett nära arbete med tanke på att det finns personal tillgänglig under dygnets alla timmar. Dessutom hade en del personal en överenskommelse med de placerade att de fick kontakta dem även om de inte arbetade. Intervjuperson 2 beskrev även att relationsbyggandet påverkades av personkemi och hur trygg de klienterna kände sig med personalen. Intervjuperson 2 menar även att: *“Det behöver inte vara en speciell metod utan att man är tillsammans och det är tryggt och det finns en ovillkorlig omvårdnad, bara det ger läkning”* (Intervjuperson 2). Att kunna etablera goda relationer med yrkesutövare inom socialt arbete menar vi kan tolkas som ett sätt att förstå att fungerande relationer är möjligt. Zarhin och Fox (2017) hävdar att det är vanligt att man inte tror att det är möjligt med trygga relationer på grund av det stigmat som finns för personer som säljer sex mot ersättning.

Hur de övriga intervjupersonerna förhåller sig till professionalitet och relationsbyggande skiljer sig från intervjuperson 2. Bland annat beskriver intervjuperson 4 hur hen är personlig i mötet med sina klienter på detta sätt:

Man kan ge väldigt mycket av sig själv. Jag berättar väldigt mycket om mig själv också på informationssamtal. Vem jag är, var jag bor. [...] Bara det här att man lämnar ut sådana saker som är offentliga gör också att jag blir inte så farlig. “Det här är mina barn, det innebär att jag vabbar. [...] jag kommer alltid prioritera mina barn främst.” Den har jag aldrig haft problem med [...] (Intervjuperson 4).

Utifrån ovanstående citat får vi inblick i att intervjuperson 4 är personlig i mötet med sina klienter. Intervjuperson 4 beskriver även hur hen kan diskutera politik med sina klienter. Detta tolkar vi som ett sätt att göra den professionella rollen inte lika synlig utan intervjuperson 4 bemöter sina klienter mer som om de vore jämlika och detta kan innebära att mötet präglas av mindre makt och kontroll. Detta menar vi kan kopplas till empowerment och det Prainkumara

och Goh (2016) skriver om att det är viktigt att respektera klientens förmågor och värden som individer för att skapa en trygg miljö där de känner sig accepterade.

Ett annat sätt att förhålla sig mer som jämlika beskriver även intervjuperson 5, genom att visa att hen inte är bättre än sina klienter. Däremot menar intervjuperson 5 att det är viktigt att behålla den professionella rollen vilket utifrån vad Abel och Wahab (2017) menar, kan innebära att det blir svårare att bygga ett förtroende och en relation till sina klienter. Det finns en svårighet i att finna i en balans i att vara professionell men samtidigt vara jämlika i mötet. Däremot menar vi att det finns olika sätt att bygga ett förtroende. Att vara professionell kan också vara en fördel, exempelvis i en situation om man visar att man har kunskaper för att hjälpa. Huruvida den professionella rollen tas emot från klienten beror bland annat på personkemi och hur bekväm den yrkesutövaren är i sin roll, oavsett hur synlig den professionella rollen är.

6.2.4 Socialt arbete på gruppnivå

Arbetet som sker på gruppnivå har olika fördelar och nackdelar som vi kommer gå in på i detta avsnitt. Utifrån empirin har vi kommit fram till att arbete i grupp ofta ett stöd för klienterna. De arbetssätt som sker på gruppnivå som vi har identifierat från vår empiri är daglig verksamhet och stödgrupper och anhörigstöd. I dessa former av stöd går det att se att det funkar som empowerment samt som ett sätt till inkludering i nya sociala sammanhang.

Flera av våra intervjudeltagare beskriver någon form av arbete på gruppnivå när de möter personer som har erfarenhet av att sälja sex mot ersättning och/eller som har utsatts för människohandel för sexuella ändamål. Intervjuperson 2 beskriver att de arbetade med daglig verksamhet för de placerade personerna på HVB-hemmet. Det går dessutom att se HVB-hemmet som en gruppverksamhet i sig eftersom det bor flera personer med samma problematik i samma hus. Det finns både fördelar och nackdelar med att vara en gruppverksamhet (intervjuperson 2). På frågan om de placerade personerna på HVB-hemmet hade stöd från varandra svarade intervjuperson 2 detta:

Det där är lite svårt, jo jag tycker att de hade ett stöd av varandra i de här hyggligt bra situationerna. [...] jag kommer ihåg att vi var i en sommarstuga en gång, om någon började må dåligt då och skar sig, då fick den mer uppmärksamhet. Då märktes svarta sjukan hos dem andra och då ställde dem också till det. [...] det kunde bli som en slags trigger när svarta sjukan väcktes till liv (Intervjuperson 2).

Nackdelarna som beskrivs om denna gruppverksamhet är att personerna påverkade varandra negativt genom att trigga varandras självskadebeteenden samt det uppstod konkurrens om personalens uppmärksamhet. Detta kan uppfattas som att det blir svårare att skapa en positiv utveckling av stödet. De fördelar som kan finnas med att arbeta på gruppnivå menar intervjuperson 2 är den dagliga verksamheten, vilket kunde vara att arbeta med hantverk eller musik på olika sätt. Intervjuperson 1 belyser också att de erbjuder gruppstöd där personer som säljer sex mot ersättning träffas för att göra olika aktiviteter tillsammans. Vår empiri visar att denna typ av stöd kan vara stärkande för individer och detta menar vi kan bero på att individer inkluderas i ett socialt sammanhang. Ayuste et al. (2016:211) beskriver hur socialarbetare arbetar med gruppinterventioner för att motverka de negativa effekterna av stigmatisering för personer som säljer sex (ibid).

Stödgrupper tas också upp som ett sätt att arbeta på gruppnivå av intervjuperson 1 och 6. Intervjuperson 6 berättar att Kvinnojouren erbjuder gruppstöd, bland annat i form av en stödgrupp för kvinnor som har erfarenhet av sexuella övergrepp. Gruppen beskrivs positivt av klienterna, detta menar intervjuperson 6 kan bero på att det blir möjligt att dela sin historia med andra och få ett socialt sammanhang. Intervjuperson 6 tror att gruppstöd är en bra väg att gå parallellt med stöd på individnivå, även om gruppstöd inte passar alla. Att känna igen sig i personer med liknande erfarenheter menar vi kan vara ett sätt till empowerment och minska konsekvenserna av stigmatisering, detta lyfter även Askheim (2007:20). Detta visar vikten av att kombinera insatser på olika nivåer, att enbart arbeta på individnivå är inte alltid tillräckligt. Att arbeta på gruppnivå är positivt kan även förstås utifrån Zarhin och Fox (2017). Personer med dessa erfarenheter tror inte längre att det är möjligt till ett annat liv eller att ha vissa sociala relationer. Därför menar vi att det kan innebära känslor av hopp om man får uppleva trygghet och sociala kontexter som visar att det finns annat i livet.

Som vi tidigare har nämnts kan relationer med anhöriga vara komplicerat. Arbeta med anhöriga beskrivs av intervjuperson 1, 2, 3, 4 och 6. Det kan vara viktigt att arbeta med anhöriga och

stödja hur man kommunicerar utan att vara stigmatiserande och bidra till mer skam (intervjuperson 3). Det kan även finnas behov för anhöriga att bearbeta och få stöd i det dem går igenom som närstående till personer som säljer sex mot ersättning och/eller är utsatta för människohandel för sexuella ändamål. Det är tydligt att arbete med anhöriga är en viktig del att arbete som de yrkesutövarna inom socialt arbete ska förhålla sig till. Däremot betyder detta inte att anhörigstöd tillsammans med klienter alltid är att rekommendera, detta går att hämta stöd från Brunovskis och Surtees (2012) som menar att även om familjestöd är något som kan vara positivt finns det situationer där det tar mer skada för klienter att involvera anhöriga. Detta beror bland annat på det stigmat som finns kopplat till sex mot ersättning.

6.2.5 Socialt arbete på samhällsnivå

För att kunna bedriva ett framgångsrikt socialt arbete är det nödvändigt att arbeta på samhällsnivå. Det är grundläggande delvis för att kunna nå personer som säljer sex mot ersättning och/eller har utsatts för människohandel för sexuella ändamål och ge stöd men också för att sprida kunskap. Enligt regeringen (2018:19-23) finns det behov av att utveckla insatserna för denna målgrupp, bland annat att förbättra förmågan att upptäcka sex mot ersättning och människohandel samt utveckla det stödjande arbetet. Genom vår empiri har det också framkommit att det är betydelsefullt att sprida opinion om frågor som rör sex mot ersättning och människohandel, samt att bedriva samverkansarbete och rådgivning till andra myndigheter och verksamheter. Att arbeta med kunskapshöjande insatser anser vi kan skapa medvetenhet för andra yrkesverksamma och gemene man, vilket kan motverka stigmatisering. På ett strukturellt plan kan kunskapsspridning på längre sikt bidra till att motverka förtryckande samhällsstrukturer.

Det framkommer från våra intervjupersoner att sexualitet och sex mot ersättning är svårt att tala om. Intervjuperson 2 berättade att socialtjänsten som placerade kvinnorna på HVB-hemmet oftast inte visste om att de sålde sex mot ersättning. Intervjuperson 6 berättade detta utifrån sina erfarenheter från tiden som hen arbetade som socialsekreterare och mötte unga personer som sålde sex mot ersättning: *“Jag kommer ihåg att när jag mötte det de första gångerna [...] att det blev väldigt stigmatiserat för det är tufft och svårt att prata om”* (Intervjuperson 6). Dessa exempel skildrar betydelsen av att arbeta med kunskapshöjande insatser för att yrkesutövare inom socialt arbete inte ska bemötas på ett stigmatiserande sätt, samt våga prata om dessa frågor.

De intervjupersoner som arbetade på samhällsnivå med kunskapshöjande insatser var intervjuperson 1, 3, 4, 5 och 6. Det gemensamma i deras arbete var att det handlade om att sprida information till andra myndigheter och verksamheter samt att samverka med dessa. Ett exempel på hur detta arbete kunde gå till var att de höll i föreläsningar om sex mot ersättning och människohandel för sexuella ändamål (intervjuperson 1 och 3). Detta handlade om att sprida användbar kunskap som de kan applicera på sitt eget arbete samt att berätta om sin egen verksamhet och att de kan ge rådgivning på KST.

Intervjuperson 1 berättar de gav rådgivning till en LSS-verksamhet. En anledning till att sådant stöd är viktigt går att koppla till det Kuosmanen och Starke (2011) belyser om att socialt arbete har blivit allt mer specialiserat. Detta innebär att verksamheter kan ha brist på kunskap om andra områden än sitt eget. Personer med svåra problem, som exempelvis intellektuella funktionsvariationer, riskerar då att hamna mellan stolarna. Därför är det extra viktigt med fungerande samverkan som utgår ifrån individens behov och rätt till självbestämmande (ibid). I detta sammanhang blir det relevant att lyfta vikten av att arbeta inkluderande och inte exkludera någon från stöd och hjälp.

Vi har identifierat ett glapp mellan arbetet på nationell nivå och det arbetet som sker på lokal nivå. Trots att det finns mycket riktlinjer och handlingsplaner för hur man ska arbeta kring frågor om sex mot ersättning och människohandel för sexuella ändamål, når det inte alltid ut lokalt. I de större städerna i Sverige, Stockholm, Göteborg och Malmö finns det specialiserad kunskap hos de verksamheter som fokuserar på detta område, men i andra städer och orter är inte alltid situationen sådan. Detta kommer intervjuperson 5 in på som beskriver hur hen har behövt fokusera sitt på arbetet på samhällsnivå först, för att lägga grunden för hur man arbetar med människohandel för sexuella ändamål i den mellanstora kommunen som hen arbetar i. Intervjuperson 5 beskriver att hens arbete handlar om att:

[...] vara en katalysator för förändring, strukturell förändring. När jag kom hit var det ingen som jobbade med frågan överhuvudtaget varken då människohandel eller personer som befinner sig i prostitution av någon annan anledning. [...] Man hade inget fokuserat arbete och ingen specialkompetens på området, det vill säga någon som hade den hatten på sig att "jag är ansvarig för frågan", dem personerna fanns inte (Intervjuperson 5).

Därför tog intervjuperson 5 ett initiativ till att skapa ett nätverk i kommunen för att samla dem myndigheter som har en roll i arbetet med målgruppen. Detta arbetade handlade mycket om att bedriva samverkan mellan myndigheter, hotellpersonal och polis för att sedan arbeta på en lokal åtgärdsplan. Det blev grunden för att sedan kunna komma i kontakt med målgruppen och att erbjuda fortsatt stöd.

Annat arbete på samhällsnivå beskrivs av Intervjuperson 6 som berättar upp att de arbetar förebyggande på exempelvis skolor samt arbetar med opinion genom att skriva debattartiklar. Varför sådant arbete är viktigt för att minska stigma går att förstå utifrån det Goffman (2011) beskriver om stigma, att individer omedvetet kategoriserar in människor i olika fack av egenskaper och eventuellt sociala problem. Denna kategorisering menar vi kan kopplas samman med fördomar, vilket i sin tur kan kopplas till okunskap. Med kunskap om sociala problem kan man långsiktigt minska stigma. Ayuste et al. (2016:211) beskriver hur samhällsinterventioner handlar om att skapa social medvetenhet och/eller politisk engagemang inom sex mot ersättning. Detta syftar till att förändra den sociala uppfattningen om sex mot ersättning och för att främja utvecklingen av åtgärder som förbättrar utsatta personers levnadsvillkor (ibid). Opinionsspridande och förebyggande arbete handlar om att förändra samhällsstrukturer, men vi menar att det även kan innebära empowerment för klienter (Askheim 2007:19). Om personerna inser att de är en del av ett större system och bakomliggande förtryckande strukturer, kan de finna en styrka i att förstå att skam och skuld inte hör hemma hos dem själva.

6.3 Skadereducerande arbete eller exit-strategier?

Som nämndes i det teoretiska begreppsavsnittet går det att skilja på exit-strategier och risk- och skadereducerande arbete, vilket kan ses som varandras motsatser (Scaramuzzino 2014:39). Det risk-och skadereducerande arbetet handlar om att minska riskerna som tillkommer med att sälja sex mot ersättning, medan exit-strategier strävar efter att hjälpa personer ut ur en situation där de säljer sex mot ersättning (ibid). Dessa arbetssätt målas upp som markant skilda ifrån varandra, men utifrån vår empiri kan vi se att det inte är så enkelt. Flera av våra intervjudeltagare tar själv ställning till vilket arbetssätt de har men trots detta kan vi se nyanser av båda arbetssätten. En orsak som vi har funnit till varför arbetssätten går in i varandra är att våra intervjupersoners arbete präglas av att det ska vara individfokuserat. Varför kontakten med verksamheterna tar en viss riktning menar vi kan kopplas till de yrkesutövarnas personliga värderingar, politiska åsikter och organisatoriska principer.

Utifrån samtalen med alla våra intervjupersoner kan vi identifiera tendenser till att arbetet sker både skadereducerande och utifrån exitstrategier. Teorin beskriver dem som motpoler till varandra, men vi ser att det finns olika nivåer av skadereducering och exitstrategier, där vissa verksamheter ligger mer mitt emellan dessa och arbetar med båda arbetssätten. Andra använder på ett tydligare sätt det ena arbetssättet mer än det andra. Intervjuperson 6 som arbetar på Kvinnojouren har aldrig hört talas om skadereducerande arbete, men berättar att hen aldrig skulle säga till sina klienter att sluta med något. Om de är minderåriga förhåller sig intervjuperson 6 annorlunda i och med anmälningsplikten som finns för barn. Intervjuperson 4 vill inte definiera verksamhetens arbete som skadereducerande utan som att de arbetar med självomsorg, hur man kan ta hand om sig själv och tänka kring detta.

Från tidigare forskning (se Ayuste 2016) och vår empiri kan man se att kondomen är en symbol för det skadereducerande arbetet. De verksamheter som berättar att de delar ut kondomer är KST och Mikamottagningen. Deras sätt att arbeta skadereducerande skiljer sig eftersom att KST under det uppsökande arbetet delar ut kondomer, medan Mikamottagningen i samband med uppsök meddelar att kondomer går att hämtas på mottagningen. Detta tolkar vi som en form av skadereducerande arbete men att Mikamottagningen markerar att kontakten bör leda till något mer än enbart skydd mot graviditet och könssjukdomar. Att erbjuda kondomer på mottagningen och inte under uppsökande arbete kan ses som ett steg ifrån skadereducerande arbete eftersom kondomen kan betraktas som en symbol för detta.

Som nämndes i inledningen gör det individfokuserade förhållningssättet som alla verksamheter utgår ifrån det svårt att antingen arbeta skadereducerande eller utifrån exitstrategier. Det framkommer under intervjuerna att det finns tendenser till båda arbetssätten inom alla verksamheter. Detta menar vi kan ha ett samband med att alla verksamheter arbetar individfokuserat och det finns inga krav på att man måste sluta, vilket innebär att de anpassar stödet eller skyddet de erbjuder utifrån individens önskemål. Detta blir tydligt i intervju 4 där verksamheten tar avstånd från skadereducerande arbete men ändå diskuterar aspekter som rör säkerhet med sina klienter:

[...] tack vare att #intedinhora nu har startats upp och det är jättebra, för då kan man använda det som säkerhet. “nu går jag in i den här porten, om jag inte har kommit ut om 45 kan ni skicka en polisbil dit”. [...] Det pratar vi också om i rummet, säkerhet. Att alltid använda kondom och även vid oralsex. [...], “vad står det på dörren, står det flera namn?”, “är det olika jackor, olika stilar och innebär det att det finns flera män därinne?” (Intervjuperson 4).

Intervjuperson 4 arbetar därmed till viss del för att klienterna ska bli medvetna om hur onödiga risker kan undvikas. Samtidigt menar intervjuperson 4 att det kan vara en god idé att kontakta brukarorganisationer som exempelvis #intedinhora för att få stöd gällande säkerhetsaspekter, vilket vi tolkar som att Mikamottagningen inte kan erbjuda samma typ av stöd och skydd men att de anser att det kan vara något positivt för individen. Gränsen för vad som är skadereducerande arbete och exit-strategier tolkar vi därför som tvetydig och att dessa förhållningssätt tenderar till att flyta in i varandra och är nödvändiga att kombinera.

Vi har uppmärksammat att yrkesutövares personliga värderingar och politiska åsikter kan göra att stödet tar en viss riktning. Detta menar vi framkommer i detta citat: “[...] vi har ingen ambition kring att alla ska sluta. Men vi har väldigt få som kommer härifrån och fortsätter för att man har i samtalen pratat om vad det gör med en och hur man skulle ha det istället” (intervjuperson 3). Angående detta tänker vi att yrkesutövares förhållningssätt till att sälja sex kan bidra till att klienter väljer att sluta med det. I detta fall hamnar intervjudeltagarna ofta i att de arbetar med exit-strategier i slutändan. Det framkommer att de på KST försöker att möta sina klienter så politiskt neutralt som möjligt. Men med tanke på hur politiskt laddat område sex mot ersättning är, menar vi att det är svårt att inte ha några egna tankar och åsikter i denna fråga som omedvetet kan forma mötet med klienter.

Politiska värderingar kan också synas i kontakten med klienter genom begrepps användning och bemötande. Bland annat går det att tolka det som att man tar politiskt ställning när man undviker begreppet “kunder” och säger “sexköpare” istället som exempelvis intervjuperson 4 gör. Genom att välja bort begrepp som “kunder” uppfattar vi att man förmedlar att sälja sex inte kan betraktas som ett legitimt yrke. De övriga intervjudeltagarna tar genom sitt bemötande någon slags politisk ställning i frågan, vilket vi menar formar mötet med klienterna. En viktig aspekt som kan påverka mötet med klienter är organisationens principer och uppbyggnad. Det är svårt

att avgöra vad som är yrkesutövares enskilda åsikter och vad yrkesutövare representerar utifrån organisationen.

Intervjuperson 2 var den av våra intervjupersoner som vi uppfattade tog tydligast ställning för exitstrategier. Detta kan bero på både personliga värderingar och/eller organisationens ramar. Som vi nämnde tidigare har inte denna verksamhet något krav på att de placerade personerna ska sluta sälja sex mot ersättning, men har en tydlig målsättning om att individerna ska sluta. Detta visar ännu en gång svårigheterna med att kategorisera arbetet utifrån antingen exit - eller skadereducering eftersom att arbetet är mer komplext än så. Enligt vår uppfattning är således inte exit-strategier och risk- och skadereducerande arbete varandras motpoler vilket Scaramuzzino (2014:39) beskriver att många anser att det är.

7 Avslutande diskussion

I detta avsnitt kommer vi att sammanfatta det vi har kommit fram till och skapa en helhet av de olika områdena i analysen samt besvara våra frågeställningar. Den första frågeställningen handlar om hur det sociala arbetet kan stödja personer som säljer sex mot ersättning och/eller har utsatts för människohandel för sexuella ändamål. Något annat vi har undersökt är hur yrkesutövare kan förhålla sig till stigmatisering i socialt arbete med målgruppen. Med den avslutande frågeställningen studerar vi vad det finns för möjligheter och svårigheter kopplat till stigmatisering i det sociala arbetet med målgruppen.

Vår studie har gett oss insikt i att socialt arbete sker på individnivå, gruppnivå och samhällsnivå. Arbetet på individnivå är det mest dominerande för de verksamheter som vi har kommit i kontakt med. Detta arbete präglas av ett bemötande som är inkluderande, icke-dömande och respektfullt och på samma gång bidrar till empowerment. Detta fångas i vår titel *“Vilken inre styrka du har, du är verkligen en överlevare”*, ett citat av intervjuperson 5 som beskriver hur ett bemötande kan vara stärkande. Som yrkesutövare inom socialt arbete är det även nödvändigt att vara medveten om sin begreppsanvändning för att inte bli stigmatiserande. Empowerment har vi identifierat som ett verktyg till att minska konsekvenserna av stigmatisering. Gruppverksamheter kan också vara ett tillvägagångssätt för att skapa empowerment för klienter. Det kan bli möjligt med hjälp till självhjälp genom att få styrka av ett socialt sammanhang och känna igen sig i andra. Anhörigstöd är också en viktig del för hur det sociala arbetet kan stödja målgruppen och samtidigt förhålla sig till stigmatisering.

Att arbeta på alla tre nivåer är nödvändigt för ett framgångsrikt socialt arbete. Om verksamheten inte arbetar på alla nivåer kan det vara en brist och vi menar att detta är något som behöver undersökas vidare för att åstadkomma förändringar i det sociala arbetet med målgruppen. En naturlig förklaring till att det sociala arbetet främst sker på individnivå är att personer i denna målgrupp är mycket utsatta och kan vara i behov av akuta insatser. Trots detta menar vi att det är viktigt att parallellt med arbetet på individnivå arbeta med grupp- och samhällsinsatser. Detta möjliggör även att det individuella stödet kan utvecklas och att man når ut till fler personer som befinner sig i denna situation. Vi har funnit att anonymitet är ett bra sätt för att komma i kontakt med denna målgrupp på grund av den stigmatiseringen som finns. Det betyder inte att alla verksamheter har möjlighet att vara anonyma, som exempelvis socialtjänsten. I dessa fall blir det väsentligt med samverkan och kunskapsspridning verksamheter emellan. Alla verksamheter behöver ha kunskap om denna fråga och känna sig bekväma om att tala om sex mot ersättning.

En slutsats som vi kan dra är att det kan finnas olika dimensioner av stigmatisering, vilket kan skapa utmaningar i det sociala arbetet. Vissa grupper är stigmatiserade på flera sätt utöver den stigmatisering som rör sex mot ersättning. Arbetet på samhällsnivå blir därför viktigt för att förändra förtryckande samhällsstrukturer och arbeta mot fördomar och stigmatisering. För att arbetet ska vara inkluderande behövs ett socialt arbete som sker på alla tre nivåer. Yrkesutövare inom socialt arbete kan förhålla sig till stigmatisering genom att vara inkluderande och arbeta med empowerment på samtliga nivåer. Att arbeta med stigmatisering går hand i hand med att vara inkluderande. Personer som säljer sex mot ersättning och/eller har utsatts för människohandel för sexuella ändamål är en varierad målgrupp som är sammankopplad med stereotypa stigmatiserande föreställningar. Det är viktigt att se verkligheten som den är och att inkludera alla i stöd- och hjälpinsatser. Det sociala arbetet möter även svårigheter i att inte fastna i att kategorisera personer efter att de säljer sex mot ersättning eller är utsatta för människohandel. Något som kan göra det svårt att förhålla sig till dessa kategorier är att det inte är självklart vad tvång är och att det kan vara svårt att veta vem som befinner sig under tvång. Även om personen inte befinner sig i ett uttalat tvång kan det finnas omständigheter som gör att det finns indirekt tvång, exempelvis koppleri verksamheter. Gränsen mellan människohandel och sex mot ersättning är inte så självklar och är något som bör undersökas mer.

För att sammanfatta vad vi har kommit fram till är det viktigt att arbeta på flera nivåer och vara inkluderande för att nå ut till alla. En del av att arbeta på ett inkluderande sätt är att arbeta både utifrån exit-strategier och skadereducerande arbete. Båda fyller en funktion och det gör det möjligt att anpassa arbetet efter målgruppen. Som avslutande ord vill vi framhäva att det är viktigt att vara medveten om att stereotypa föreställningar inte är överensstämmande med verkligheten. Personer med dessa erfarenheter är mer än sitt sociala problem och har styrkor och erfarenheter och bör bemötas därefter.

8 Referenslista

Abelsson, Jonna & Hulusjö, Anna (2008). *I sexualitetens gränstrakter – en studie av ungdomar i Göteborg med omnejd som säljer och byter sexuella tjänster*. Göteborgs Stad: Social resursförvaltning.

Abel, Gillian. & Wahab, Stéphanie (2017). “Build a friendship with them”: The discourse of “at-risk” as a barrier to relationship building between young people who trade sex and social workers’, *Child & Family Social Work*, 22(4), s. 1391–1398.

Ahrne, Göran & Svensson, Peter (red.) (2015). *Handbok i kvalitativa metoder*. Malmö: Liber.

Ahrne, Göran & Svensson, Peter (2015). Kvalitativa metoder och samhällsvetenskap. I Ahrne, Göran & Svensson, Peter (red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. Malmö: Liber, s. 8-15.

Askheim, Ole Petter & Starrin, Bengt (red.) (2007). *Empowerment i teori och praktik*. 1. uppl. Malmö: Gleerup.

Ayele, Sehin Teferra (2016). *Agency and sisterhood : a feminist analysis of Ethiopian sex workers' experiences of, and resistance to, violence*. SOAS: University of London.

Ayuste, Ana, Gijón, Mónica, Payá, Montserrat & Rubio, Laura (2016). Social work and prostitution: an approach to educational practices. *European Journal of Social Work*, vol. 19, nr. 2, s. 204–218.

Bruckert, Chris & Hannem, Stacey (2013). Rethinking the Prostitution Debates: Transcending Structural Stigma in Systemic Responses to Sex Work. *Canadian Journal of Law & Society*, 28 (1),s 43-64.

Brunovskis, Anette & Surtees, Rebecca. (2013) ‘Coming home: Challenges in family reintegration for trafficked women’, *Qualitative Social Work*, 12(4), s. 454–472.

Bryman, Alan (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber.

Clossom, Elizabeth, Colby, Donn, Nguyen, Thi, Cohen, Samuel, Biello, Katie & Mimiaga, Matthew (2015). 'The balancing act: Exploring stigma, economic need and disclosure among male sex workers in Ho Chi Minh City, Vietnam'. *Global Public Health*, (10) s. 520-531.

Daneback, Kristian & Sorbring Emma (red.) (2016) *Socialt arbete och internet -Att förstå och hantera sociala problem på nya arenor*. Liber AB: Stockholm.

Denscombe, Martyn (2018). *Forskningshandboken för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Lund: Studentlitteratur AB.

Eriksson-Zetterquist & Ahrne, Göran (2015). Intervjuer. I Ahrne, Göran & Svensson, Peter (red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. Malmö: Liber, s. 34-54.

Fan, Yin-Guang, Liu, Jin-Ji, Zhang, Yu-Jing, Dai, Se-Ying, Li, Ming-Qiang & Ye, Dong-Qing (2015). 'Clinical article: HIV, other sexually transmitted infections, and risk behaviors among female sex workers in Liuzhou, China'. *International Journal of Gynecology and Obstetrics*, 128(1), s.18-22.

Gjöres, Anna (2018). Nytt larm: Ensamkommande säljer sex i utbyte mot boende. SVT nyheter. 10 december. <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/skane/saljer-sex-i-utbyte-mot-boende> (Hämtad 2018-12-18)

Goffman, Erving (2011). *Stigma: Den avvikandes roll och identitet*. Finland: Bookwell.

Hammond, Natalie & Kingston, Sarah. (2014). 'Experiencing stigma as sex work researchers in professional and personal lives', *Sexualities*, 17(3), s. 329–347.

Hayes-Smith, Rebecca & Zahra, Shekarkhar (2010). Why is prostitution criminalized? An alternative viewpoint on the construction of sex work. *Contemporary Justice Review*. 13 (1), s. 43-55.

Hedin, Ulla-Carin & Månsson, Sven-Axel (1998). *Vägen ut! Om kvinnors uppbrott ur prostitutionen*. Carlssons Bokförlag: Stockholm.

Hedin, Ulla-Carin & Månsson, Sven-Axel (1999) 'Breaking the Matthew effect – on women leaving prostitution', *International Journal of Social Welfare*, 8(1), s. 57.

Hedin, Ulla-Carin & Månsson, Sven-Axel (2003). The Importance of Supportive Relationships Among Women Leaving Prostitution. *Journal of Trauma Practice*, (number 3-4/2003), s. 223.

Huang, Amy L (2016). 'De-stigmatizing sex work: Building knowledge for social work', *Social Work & Social Sciences Review*, 18(1), s. 83–96.

#intedinhora (2018). Om oss. [Webbsida]. <http://intedinhora.se/om-oss/> (Hämtad 2018-12-11).

Irvine, Janice. M. (2015) 'The Other Sex Work: Stigma in Sexuality Research', *International Journal of Electrical Engineering Education*, 2(2), s. 116–125.

Johansson, Morgan & Koch, Erland (2017). *Straffrättsliga åtgärder mot sexköp utomlands och mot utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling*. Stockholm: Justitiedepartementet.

J.Scheff, Thomas & Starrin, Bengt (2017). Ett emotionssociologiskt perspektiv på sociala problem: skam och utsatthet. I Meeuwisse, Anna & Swärd, Hans (red.) (2017). *Perspektiv på sociala problem*. 2., omarb. utg. Stockholm: Natur & kultur.

Jämställdhetsmyndigheten (2018) *Regionkoordinatorer mot prostitution och människohandel – Stödprocess vid misstänkt människohandel*.

Kissil, Kari & Davey, Maureen (2010) 'The Prostitution Debate in Feminism: Current Trends, Policy and Clinical Issues Facing an Invisible Population'. *Journal of family therapy*, 22:s. 1-21.

Krusi, A, K Pacey, L Bird, C Taylor, J Chettiari, S Allan, D Bennett , J S Montaner & T Kerr (2014) Criminalisation of clients: reproducing vulnerabilities for violence and poor health among street-based sex workers in Canada—a qualitative study. *BMJ Open* 2014.

Kuosmanen, Jari & Starke, Mikaela (2013) "Identifying the Invisible: The Experiences of Prostitution among Persons with Intellectual Disabilities: Implications for Social Work." *Journal of Social Work*, nr. 2 (2013): 123.

Laanemets, Leili (2007) *Från policy till verksamhet - Implementering av Malmös strategi mot prostitution*. Malmö högskola: Hälsa och samhälle.

Larsdotter, Susanne, Jonsson, Jonas & Gäredal, Mina (2015). *Osynliga synliga aktörer - Hbt-personer med erfarenhet av att sälja och-eller köpa sexuella tjänster*. Stockholm: RFSL.

Levin, Lia. & Peled, Einat. (2011) 'The Attitudes toward Prostitutes and Prostitution Scale: A New Tool for Measuring Public Attitudes toward Prostitutes and Prostitution', *Research on Social Work Practice*, 21(5), s. 582–593.

Lind, Rolf (2014). *Vidga vetandet: en introduktion till samhällsvetenskaplig forskning*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur AB.

McMillan, Karen, Worth, Heather & Rawstorne, Patrick (2018). 'Usage of the Terms Prostitution, Sex Work, Transactional Sex, and Survival Sex: Their Utility in HIV Prevention Research'. *Archives of Sexual Behavior*, (47), s.1517-1527.

Meeuwisse, Anna & Swärd, Hans (red.) (2017). *Perspektiv på sociala problem*. 2., omarb. utg. Stockholm: Natur & kultur.

Pheterson, Gail (1993) 'The Whore Stigma: Female Dishonor and Male Unworthiness', *Social Text*, (37), s. 39.

Praimkumara, Shamini. och Goh, Esther. C. L. (2016) 'Understanding the Impact of the Mother-Child Relationship on Sex Workers' Decision to Enter and Leave the Streets – Lessons for Social Work Practice', *Journal of Social Work Practice*, 30(1), s. 43–58.

Priebe, Gisela & Svedin, Carl Göran (2012) *Sälja och köpa sex i Sverige 2011 Förekomst, hälsa och attityder, Delrapport 1 ur Prostitution i Sverige – Kartläggning och utvärdering av*

prostitutionsgruppernas insatser samt erfarenheter och attityder i befolkningen. Linköping University Electronic Press.

Sanders, Teela. (2018) 'Unpacking the process of destigmatization of sex work/ers: Response to Weitzer "Resistance to sex work stigma"', *SEXUALITIES*, 21(5–6), s. 736–739.

Scambler, Graham (2007) 'Sex Work Stigma: Opportunist Migrants in London', *Sociology*, (6), s. 1079. London: University College.

Scaramuzzino, Gabriella (2016) Sexköpare och sexsäljare på virtuella arenor. I Daneback, Kristian & Sorbring Emma (red.) (2016) *Socialt arbete och internet -Att förstå och hantera sociala problem på nya arenor*. Liber AB: Stockholm.

Scaramuzzino, Gabriella (2014). *Sexsäljares och sexköpares kollektiva handlande på internet: en svensk "fuckförening"?*. Diss. Växjö : Linnéuniversitetet, 2014.

SFS 2011:517. *Lag om förbud mot köp av sexuella tjänster*.

SFS 2018:601. *Lag om människohandel*.

Shah, Svati (2004). 'Prostitution, Sex Work and Violence: Discursive and Political Contexts for Five Texts on Paid Sex, 1987–2001', *Gender & History*, vol. 16, no. 3, s. 794–812.

Socialstyrelsen (2015) *Sex mot ersättning, utbildningsmaterial om stöd och hjälp till vuxna*.

Socialdepartementet (2018). *Handlingsplan mot prostitution och människohandel*.

Svedin, Carl Göran, Jonsson, Linda, Kjellgren, Cecilia, Priebe, Gisela & Åkerman, Ingrid (2012). *Prostitution i Sverige. Huvudrapport: Kartläggning och utvärdering av prostitutionsgruppernas insatser samt erfarenheter och attityder i befolkningen*. Linköpings universitet.

Rennstam, Jens & Wästerfors, David (2015) Att analysera kvalitativt material. I Ahrne, Göran & Svensson, Peter (red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. Malmö: Liber, s. 220-236.

Vetenskapsrådet (u.å.) Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning.

Weitzer, Ronald. (2018) 'Resistance to sex work stigma', *SEXUALITIES*, 21(5–6), s. 717–729.

W, Tun, de MeIlo, A Pinho, M Chinaglia, J Diaz & M d Mello (2008). 'Sexual risk behaviours and HIV seroprevalence among male sex workers who have sex with men and non-sex workers in Campinas, Brazil', *Sexually Transmitted Infections*, 84 (6), s. 455-457.

Zarhin, Dana. & Fox, Nicole. (2017) "'Whore stigma" as a transformative experience: altered cognitive expectations among Jewish-Israeli street-based sex workers', *Culture, Health & Sexuality*, 19(10), s. 1078–1091.

Öberg, Peter (2015) Livshistorieintervjuer. I Ahrne, Göran & Svensson, Peter (red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. Malmö: Liber, 55-67.

Bilaga 1

Intervjuguide

Bakgrund

Hur ser din arbetslivserfarenhet ut kring sex mot ersättning och/eller människohandel?

Erfarenhet

Vad erbjuder ni för stöd och hjälp?

Anser du att detta är tillräckligt eller anser du att det behövs någon mer hjälp, i så fall vilken?

Hur ofta kommer du i kontakt med målgruppen?

Känner du att du har tillräcklig kunskap om målgruppen och var har du fått den ifrån?

Kontakt

Hur gör ni för att komma i kontakt med personer som säljer sex mot ersättning?

-Uppsökande på gatan/internet/annat?

Finns det några svårigheter kopplat till detta?

Finns det några möjligheter kopplat till detta?

-Resurser

Når ni alla? Vilka når ni främst (problematik, kön, sexuell läggning etc.)?

- Hur kommer det sig att dessa inte söker sig till er?

- Har ni några planer på att försöka bredda målgruppen?

Finns det någon skillnad i hur ni kommer i kontakt med personer som säljer sex mot ersättning och personer som är utsatta för människohandel för sexuella ändamål?

Målgruppen

Finns det något gemensamt för de personer som säljer sex mot ersättning?

Vad tror du att personer som säljer sex mot ersättning tar med sig efter mötet med er?

Finns det något som utmärker arbetet med den här målgruppen?

Brukar omgivningen veta om att de har sex mot ersättning?

Är de anonyma i kontakten mer er?

Bemötande

Hur når ni målgruppen genom bemötande?

- Strategier? Samtalstekniker?
- Svårigheter/möjligheter

Hur bygger man ett förtroende/tillit till målgruppen?

- Jämför på gatan, internet, arbetsplats

Har du ett brukarperspektiv i ditt arbete med målgruppen?

- Vad har du för roll i detta, hur anpassar du ditt arbete efter brukarna och vilka möjligheter och svårigheter finns det i detta?

Finns det någon skillnad i hur du bemöter personer som har erfarenhet av att sälja sex och personer som är utsatta för människohandel för sexuella ändamål?

Stödjande arbete

Hur ser det stödjande arbetet ut på din arbetsplats?

- Svårigheter/möjligheter

Finns det några likheter och skillnader i hur ni stödjer personer med erfarenhet av sex mot ersättning jämfört med människohandel?

Arbetar ni med brukarnas nätverk? (ex. familj, vänner)

Arbetar ni med andra sociala problem som målgruppen kan ha?

Arbetar ni utifrån skadereducering eller exit?

- Hur motiverar man någon att ta sig ur sin situation?
- Vilka faktorer är viktiga för att ta sig ur sin situation?
- Vilka redskap ger ni till målgruppen för att göra detta?
- Hur agerar du om ditt arbetssätt inte stämmer överens med hur brukarna ser på sin situation?

Förebyggande arbete

Arbetar ni förebyggande mot sex mot ersättning och hur ser det arbetet i så fall ut?

Bilaga 2

Samtyckesblankett

Skriftligt, informerat samtycke till medverkan i en kvalitativ intervjustudie om socialt arbete med personer som säljer sex mot ersättning och/eller har utsatts för människohandel för sexuella ändamål.

- Jag har fått information om studiens syfte samt att deltagandet är frivilligt och att jag, när jag vill, kan välja att avbryta min medverkan i studien utan att ange orsak.
- Jag är medveten om att intervjumaterialet kommer att behandlas konfidentiellt i den meningen att mitt namn aldrig kommer att publiceras.
- Jag är medveten om att intervjumaterialet kommer att bearbetas och analyseras.
- Jag är informerad om att studien kommer att publiceras på Lunds universitets databas.
- Jag samtycker härmed till att medverka i denna intervjustudie som handlar om socialt arbete med personer som säljer sex mot ersättning och/eller med utsatta för människohandel för sexuella ändamål.

Ort/Datum/År: _____

Namnunderskrift: _____

Namnförtydligande: _____

Bilaga 3

Presentation av intervjupersoner

Vi har intervjuat sex personer som på olika sätt och i olika verksamheter kommer i kontakt med personer med erfarenhet av att sälja sex mot ersättning och/eller är eller har varit utsatta för människohandel för sexuella ändamål. Fyra av våra intervjupersoner arbetar i nuläget med socialt arbete som rör målgruppen medan två av intervjupersonerna har tidigare arbetslivserfarenhet av att arbeta med personer som säljer sex mot ersättning och/eller är utsatta för människohandel för sexuella ändamål. Nedan följer en presentation av respektive intervjupersoner.

Intervjuperson 1 är socionom och har en master i sexologi samt forskar om sex mot ersättning. Hen arbetade på Kompetenscentrum sexuella tjänster (KST) mellan 2012-2016, som är en kommunal verksamhet som riktar sig till personer som köper eller säljer sex mot ersättning och/eller har utsatts för människohandel. Till en början arbetade hen främst med samtal med sexköpare. Med tiden utvecklades arbetsuppgifterna och personalgruppen arbetade med flera olika delar av verksamheten, både med uppsökande arbete och samtal med personer som säljer- och köper sex mot ersättning, även om intervjuperson 1:s huvudsakliga fokus förblev samtal. Den sista arbetsverksamma tiden på KST arbetade hen även som regionkoordinator mot människohandel.

Intervjuperson 2 är socionom och har erfarenhet av att arbeta med personer som säljer sex mot ersättning där det i vissa fall har förekommit människohandel för sexuella ändamål från sitt arbete på ett hvb-hem mellan 1995-2005. Hvb-hemmets målgrupp var unga kvinnor mellan 16-25 med psykosocial problematik och det fanns plats för fem placeringar. Flera kvinnor hade erfarenhet av att sälja sex mot ersättning men hade även annan psykosocial problematik som de också fick stöd för på hvb-hemmet. Arbetet på hvb-hemmet beskrivs vara familjärt där de arbetade bland annat med miljöterapi för att hitta andra strategier för kvinnornas självskadebeteende, de jobbade även med jagstödande.

Intervjuperson 3 är socionom och har arbetat på Kompetenscentrum sexuella tjänster (KST) sedan 2016. Under sin tid på KST har hen föreläst mycket, till viss del haft samtal med personer som säljer eller köper sex samt varit aktuell i ärenden som rör människohandel. Hen beskriver ett stort intresse för att hålla sig uppdaterad kring forskning om verksamhetens målgrupp och

blev anställd genom sitt arbete med ett projekt om att se över det kunskapsunderlag som finns kring sexköp och att nå ut till personer som köper sexuella tjänster.

Intervjuperson 4 är socionom och har arbetar på Mikamottagningen och har gjort det i 1,5 år. Mikamottagningen arbetar med personer över 18 år som har sex mot ersättning eller som har utsatts för människohandel för sexuella ändamål. Intervjuperson 4 har även kommit i kontakt med personer som har sex mot ersättning under hans tidigare arbete på bland annat med hemlösa och personer med psykisk ohälsa. På Mikamottagningen erbjuds bland annat råd- och samtalsstöd och mer praktisk hjälp där hen exempelvis följer med på olika rättegångar och polisanmälningar. Hen föreläser även och samverkar med olika organisationer samt arbetar med uppsökande arbete på internet och gatan.

Intervjuperson 5 är jurist med inriktning på mänskliga rättigheter och har sedan 2009 arbetat med människohandel på olika sätt, både internationellt och nationellt. Sedan 2016 har hen arbetat som utvecklingssamordnare i Frälsningsarmén med människohandel och sex mot ersättning. Genom sitt arbete på Frälsningsarmén arbetar hen kompetenshöjande och har skapat ett nätverk kring olika verksamheter som kan komma i kontakt med människohandel, som polisen, socialtjänsten, hotell, den kommunala hyresvärden i staden, Kvinnojouren och Brottsofferjouren. Under projektets gång har hen börjat komma i kontakt med personer som är utsatta för människohandel och/eller sex mot ersättning. Detta arbete är tänkt att vara i den mest akuta fasen och handlar om att informera om rättigheter och ge stöd till individen.

Intervjuperson 6 är socionom och arbetar på en kvinnojour där hen har kommit i kontakt med personer som säljer sex mot ersättning. Det har hen även gjort när hen arbetade med barn och unga som socialsekreterare. Kvinnojouren riktar sig till alla som blivit våldsutsatta oavsett kön eller sexuell läggning. Intervjuperson 6 är ansvarig för kvinnojurens stödverksamhet som är en av tre huvudområden och håller i olika stödsamtal och erbjuder praktisk hjälp till de tar emot på jouren. De andra två områdena är opinion och förebyggande. Kvinnojouren har ca 15 volontärer i stödverksamheten som arbetar på olika sätt, bland annat med telefonstöd, mailstöd, gruppträffar och mer praktiskt hjälp som att följa med som stöd hos olika verksamheter.